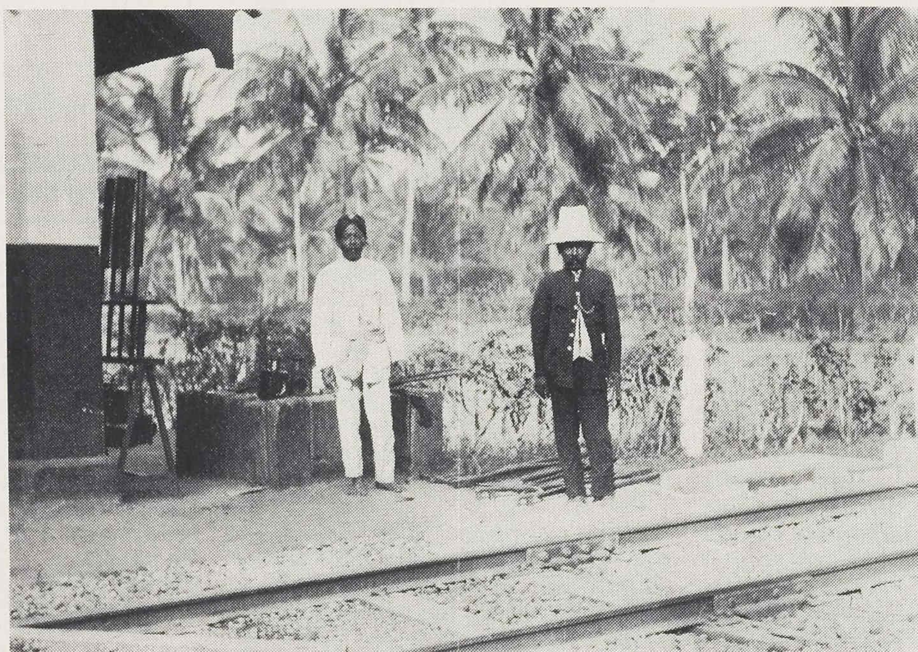


16e JAARGANG No. 5 15 SEPTEMBER 1971 - f 1.25

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD



BIJ DE VOORPLAAT

De Krani en de Djongos

Met z'n tweeën hebben ze hem weggebracht naar het station. De krani en de kebon. Natuurlijk was het om de koffers en valiezen te helpen dragen. Maar voor wie zijn leven lang sjouwt, zijn die paar stukken barang „perkara ketjil", en is het „tabeh" mogen zeggen aan de jonge toean een belangrijke gebeurtenis. Hoe dan ook, al was hij dan de jongste employé en was hij als boedjang maar meester van een heel klein ondernemingshuisje, voor de krani en de kebon was hij de aparte eigen „toean besar" met wie ze jaren lang hadden opgetrokken. De koning van hun wereldje, al had de toean besar dit wereldje een „gat waar geen gat meer achter was" genoemd.

Hier woonde „de hele mensheid" van kebon en djongos, en als je daar radja van kon zijn, dan had je het ver gebracht in de wereld, hoor! Hij was de man, waar alle hormat uiteindelijk heen ging, en dat zij dus mee mochten om aan het stationnetje de laatste hormat vóór het vertrek te mogen brengen, was een eer waar je werkelijk pienter voor moest zijn om dát te kunnen begrijpen.

*

Ah, het is bijna zo vér: de jonge toean besar is in de trein met een ongewoon mooi en wit pakean aan (ze zagen hem verder jaar in jaar uit alleen in verschoten khaki). En zijn barang is in de trein. En de perron-, tevens stationschef kijkt ernstig op de wijzerplaat van zijn nikkelen horloge om het treintje precies op tijd te laten weggaan. Men dient heus te weten, dat al zijn stations klein en treintjes klein en stationschefs klein, de stiptheid van Sabang tot Merauke gewoon een universele wet was, die correct gehandhaafd hoorde te zijn.

De stationschef fixeerde dus zwijgend en plechtig zijn horloge. En zelfs de toean besar werd er zenuwachtig van, want te deksel, deze man scheen werkelijk de macht te bezitten om de trein nooit te laten wegrijden en zijn hele „pulang perlop" grandioos te torpederen! De laatste grapjes bestierven toch wel op de lippen van Toean Besar en ook krani en djongos keken op het laatst wel ernstig.

Toen, als bij ingeving, haalde de planter nog gauw even zijn fototoestel uit zijn tas en maakte deze laatste foto van zijn oude getrouwen, voordat de stationschef met een nodeloos doordringend „tjoe-wieieiet!" de trein op gang bracht. De toean besar liet zijn fototoestel zakken en keek voor het laatst naar zijn wegbrengers: de krani, ruig en verweerd als de alang-alang buiten het rubberbos; de djongos, bedaard en zorgzaam als de koele achtergalerij die de toewan elke middag weer gastvrij ontving met een frisse pyama, de sloffen, de Lifebuoy zeep en het grote glas ijskouwe kwast... Die zonder europees wuiven steeds kleiner werden.

Het was allemaal opeens voorbij. En ook al was er alle kans op dat hij na zijn korte verlof weer deze onderneming toegewezen zou krijgen, de toewan had opeens een raar gevoel, een soort voorgevoel, waar hij later nog vaak aan denken moest: dat hij dit beeld voor het laatst gezien had - want toen kwam de oorlog en was dat hele wonderlijke Indische leven voorgoed voorbij.

„Forever and ever..."

●

Zou het misschien dáárom geweest zijn, dat hij sindsdien deze foto altijd het trouwst bewaard had en het vaakst her-bekeken? Ook al waren andere foto's uit zijn Indische tijd veel mooier? Van het sawahlandschap met de bergen bij voorbeeld. Of van het prauwvaartje op de kali. Of van die vrolijke, drukke pasar?...

O jé, in zijn verdere leven heeft hij veel knapper en veel belangrijker mensen leren kennen. Waarop je snoeven kon dat je hun portretten in je fotoalbum had. Allemaal **Europeanen** ook, met wie je familie-, ras-, beschavings- of carrière-verwantschappen had. Die hij vaak kende bij voornaam en toenaam - en deze twee dienaren kende hij amper bij naam, zó vaak had hij ze alleen maar „djongos" of „krani" genoemd.

En op de een of andere manier personifieerden zij waarden van een hoger of diepgaander of blijvender betekenis. Als dienbaarheid, die hoogste verdienste van de nobeler mens. Als Trouw en Broederschap en Bescherming. Als op een dwaze manier een soort eerbewijs als van een medaille. Dat hij inderdaad als mens wat bijzonders waard was omdat hij hún vriendschap had mogen hebben.

Hoe vreemd.

De ouwe planter zoekt tevergeefs naar wat anders op deze foto dat memorabel en verdienstelijk of mooi is. Maar vindt alleen perabotan (gereedschap) vooraan de baan, stoffig en verweerd door harde arbeid. En een paar dienstlantaarns (rood is pas-op; groen is légo!) en ver naar achteren zo maar klapperbomen die staan te zinderen in de zon.

Een compositie van Indisch leven: arbeid en hitte.

Het is de planter opeens alsof hij de hitte van de Indische middag ruikt,

lees verder pag. 4, 1e kolom



tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 16e JAARG. No. 5
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong DenHaag - Tel. 070-54.55.00/54.55.01 - Giro 6685
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong N.V.
Directie en Hoofdredactie: Tjalie Robinson.
2de Redacteur: G. H. Bartman, Willem Klooslaan 38, Eindhoven.
Eind-redacteur: Ch. Manders

Verschijnt de 1ste en 15de van iedere maand. Prijs per nummer *f* 1,25. Abt. Nederl.: kwart. *f* 7,—; halfj. *f* 13,75; jaar *f* 27,50. Abt. Europa: jaar *f* 33,—. **Buiten Europa:** jaar *f* 38,—.
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 73,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 58,—; Canada en Ver. Staten *f* 48; Maleisië en India *f* 55,—; Suriname en Antillen *f* 48,—.

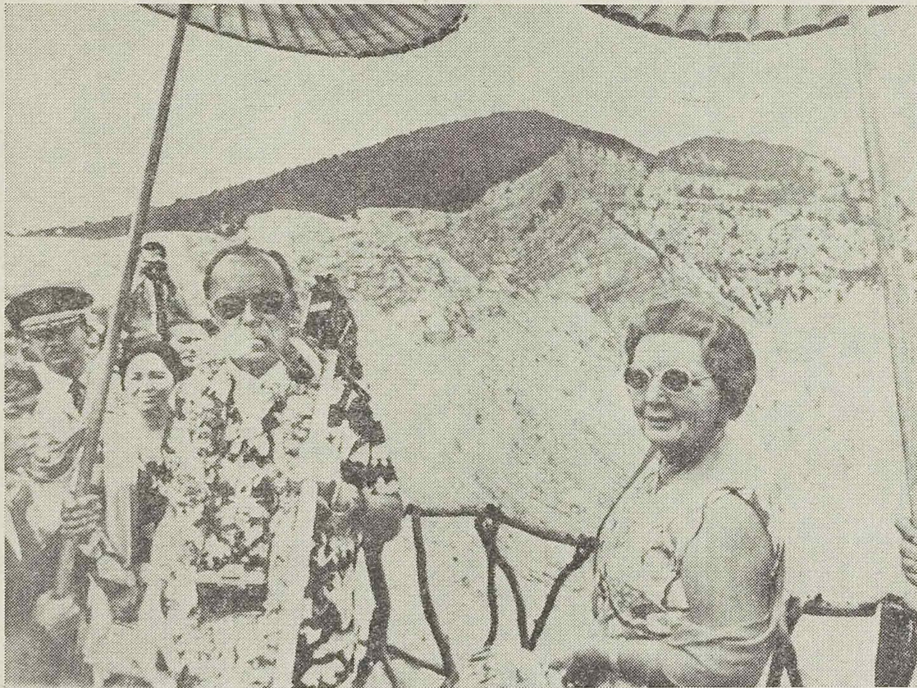
ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

De directie behoudt zich het recht voor hen die schadelijk geacht worden voor het welzijn van Tong Tong als abonnee te weigeren of af te voeren.

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD.
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

HET KONINKLIJKE BEZOEK



Koningin Juliana en Prins Bernhard op de Tangkoeban Prahoe, hier gefotografeerd aan de rand van de krater, na zoals de Bandoengse lezer weet een prachtige rit voorbij Lembang.

Zo vol als men in heel Nederland is over het Oranje-bezoek aan Indonesië, zo rustig is men eronder in Indische kringen. Dit hoeft geen verbazing te wekken als men beseft dat een bezoek van Oranje aan Indonesië al verwacht werd sinds Nederland koningen heeft! Ook de heftigst oplaaiende geschillen tussen politieke groepen in Nederland en Indonesië hebben dit vaste vertrouwen dat „ééns de Koningin naar Indonesië komt" niet kunnen verzwakken. En wij weten nog van ons verblijf in Indië dat diezelfde overtuiging ook gekoesterd is door het Indonesische volk. Daar hoeft geen Dojobojaanse voorspelling bij te pas komen. "Djodo" is dit: het heeft zo gemoeten.

Een andere wens heeft de plaats van de oude wens ingenomen: dat het bezoek nog vaak herhaald mag worden en dat ook de toekomstige Oranjetelgen in het Indonesische volk een vaste vriendschap vinden, die in vele bezoeken zal worden bevestigd.

*

De vele lichte dissonanten in de Nederlandse pers nemen wij op de koop toe. De "haat tegen het kolonels-regime" en de "ontstellende armoe van het corrupte Indonesische volk" moeten we maar niet al te serieus nemen: dit is hoofdzakelijk acteren "voor de (linkse) galerij". Soms werd juist het tegengestelde bereikt van wat bedoeld werd. Zoals in de HP, waar het bezigen van platburgerlijke taal het soort koloniaal in de herinnering bracht dat denkt "dat je van een Inlander alles mag zeggen, wat je van een blanke niet zegt!" Maar ook dát is een oud verschijnsel. En het versterkt de door ons vaker uitgesproken overtuiging dat de ware kolonialen niet in de Oost zitten maar hier in het Westen.

Overigens vragen wij ons af: waren vele reporters blind dat ze niet zagen dat de zon verrukkelijk scheen, dat de horizon gemarkeerd was door bergprofielen, en dat het volk altijd lacht? En al die ijver om krotten en vuilnisbelten op te zoeken, tekent dit ons niet zo'n beetje af als straathonden?

Ook al is Indonesië "maar een onderontwikkeld land", laten WIJ zorgzaam zijn met ons eigen zelfrespect.

Please!

*

Met schaamte denken wij terug aan de wijze waarop Gen. Suharto's staatsbezoek enkele maanden terug hier in Holland werd afgeblaft. Omdat hij een "kolonels-regime" vertegenwoordigt. Maar voor Gen. Suharto's communistische voorganger Soekarno hadden we weer andere motieven van afwijzing.

Maar uit Soerabaja kregen wij intussen toch maar een (goedaardig) spottende brief, waarin: "Jullie Koningin is bij ons veiliger dan onze President bij jullie!" ......Waarvan acte!

En zo zal er wel op elk Indonesisch staatshoofd in de toekomst wat aan te merken zijn. En toch heet het Indonesische volk vreedzaam en vriendelijk en leergierig. En toch heten wij gastvrij en ruimdenkend en bekwaam te zijn. Toch heeft Indonesië enorme potenties voor industrie en handel voor Indonesië EN Nederland. En heeft Nederland de nodige "know-how" om beide grote mogendheden in goede banen te leiden. Maar onze kleinburgerlijke en onverdraagzame politiek verknoeit alle mogelijkheden.

Dus worden de ongunstige en afbrekende factoren groter. Nederland werkt zich in steeds grotere tekorten en moet nu proberen een deficit van 3 milliard guldens te klaren. En Indonesië's steeds stijgende geboorte-overschot ziet steeds minder kans voor de nieuwe staatsburgers van de toekomst arbeid te creëeren.

Klinkt dat opeens „pessimistisch"? Het is doodgewoon werkelijkheid: bestaanszorgen van twee reuzen (want dat zijn Indonesië en Nederland nog steeds!), maar het zijn reuzen met kinderziekten......



TACTIEK

In het artikeltje „Het Koninklijk Bezoek" werd ook het stuk in de HP genoemd, dat bij velen grote ergernis gewekt heeft. Een bepaald facet ging echter aan veler aandacht voorbij: dat het gepresenteerd werd in een nummer met een beschaafd omslag dat op dit omslag alléén al vele kopers gevonden zal hebben. Voor hen moet het **on**beschaafde, raillerende artikel zelf een dubbel onaangename ervaring geweest zijn.

Een dergelijke "verrassing" is vooral voor Indischgasten de inhoud van het boekje "Indisch ABC" geweest, dat binnen een kinderprentenboek omslag een compleet vuurwerk anti-Indonesische "historie" weggaf.

Dergelijke presentaties heten niet "verraderlijk" of "bedriegelijk", maar worden beschouwd als een geestige **tactiek,** die vooral op politiek terrein erg "in" is.

Ook Tong Tong ondervond iets dergelijks een paar jaar terug toen, gebruikmakend van de intieme en speciale betekenis van deze naam voor vele Indischgasten, een geschrift werd verspreid onder deze naam, waarbij Tong-Tong, zijn redacteur en het Indische "kolonialisme" onder vuur werden genomen. Gelukkig zonder veel resultaat; daarvoor heeft het **begrip** Tong Tong al een té goede reputatie. Alleen mensen met een zwakke eigen opinie laten zich gemakkelijk andermans mening aanpraten.

Toch is sindsdien in de "masthead" op pagina 2 de regel nodig gebleken: "De directie behoudt zich het recht voor hen die schadelijk geacht worden voor het welzijn van Tong Tong als abonnee te weigeren of af te voeren". Wie kwaad in de zin heeft jegens Tong Tong heeft het recht ons aan te vallen, maar liever niet eerst zoetsappig abonnee worden...!

Hoe dan ook, dat betekent dus dat vooral op reclame gebied (waar men zich álles laat aanpraten) veel van deze "tactiek" voorkomt. En verder zeker niet alleen links in de politiek, maar ook rechts en zelfs op religieus terrein. Mensen die zich van deze tactiek be-

lees verder pag. 5, 1e kolom



Z. K. H.
Prins Johan Friso

Op 25 september viert één van de jongere telgen van het Oranjehuis, Prins Johan Friso, de tweede zoon van de Kroonprinses en Prins Claus, zijn derde verjaardag, ter gelegenheid van welk feit wij de jonge prins onze hartelijke gelukwensen aanbieden. Wij wensen hem in elk geval temidden van de Koninklijke familie een zonnige verjaardag toe!





Onlangs is de laatste voorzitster van de Vereniging van Huisvrouwen, Mevr. W. H. J. Bessem-Bodewitz, teruggekomen van een reis naar Indonesië met een enthousiaste beschrijving van het weerzien van haar oude werkterrein. Dat is het achtste reisverslag in korte tijd en we weten werkelijk niet hoe we deze stroom moeten verwerken!

Maar in elk geval willen we het portret van Mevr. Bessem (temidden) en hare vriendinnen, de bestuursleden van de huidige huisvrouwen, niet aan onze lezers onthouden. Ze zijn v.l.n.r. (Mevr. Koo kwam nèt niet op het plaatje!) mevr. Totti Witular (secretaresse en laatste voorzitster van de VVH), Mevr. Marie Kartasasmita (lid), Mevr. Hutasoit (lid), Mevr. Moh. Roem (Erelid), Mevr. Bessem, Mevr. Sudiro (ex Burgem. vrouw en Erelid VVH), Mevr. Malia Sunarjo (bestuurslid VVH), Mevr. D. Pellaupassy (lid), Mevr. Sjafrudin Prawira Negara (lid).

Samen onder de klapper- en pisangbomen! Wie zou de dames niet benijden!

vervolg: "Bij de Voorplaat"

met zijn blakerend gras en blakerende palmen, zijn stof en de barbaarse geur van onvernietigbaar onkruid. Hij staat weer met zijn ogen te knipperen in de zon en het brandt in zijn ogen, het brandt! Met een ruk staat hij op en veegt zijn foto's van de tafel in een met een hese kreet opengetrokken schrijftafella. Hij bonkt de trap af en loopt een beetje duizelig en wankelend de straat op.

De straat van de mooie, rijke, beschaafde Europese wereld, waar alleen maar nette, duurgeklede Europeanen zijn en alle trottoirs van keurig beton en nérgens nondeju één sprietje alang-alang, één sprietje maar. En nergens een **Mens** als van toen froeher weetjewel, als Rebo of Patman of Radjiman...

Zie hem daar kelilingen, die ouwe gekke Indischman, soms woorden mompelend in een vreemde taal, stoer lopend alsof hij een baan breekt door hakhout, een soms angstaanjagende gloed in zijn ogen, die niets zien van alle stadsschoonheid om hem heen - een blik weetje, als van die legendarische Vliegende Hollander van eeuwen her - en hij is alleen maar een ouwe koloniaal, laatste desperado van een voorbij tijdperk...

Tsk-tsk-tsk! Alsof je bij zoveel sociale zekerheden nog desperaat kan zijn!...

T.R.

Zendingen van Chris

Kasverantwoording pro juli/augustus 1971.

Saldo per 1 juli		f 0,20
Ontvangen per juli/augustus: Mevr. J. A. Kolling-Prins f 10,—; E. Intveld f 10,—; K. Kimmijser f 15,—; W. H. Morren f 15,—; Mevr. M. V. Schalk-Kimmijser f 15,—; Ch. W. G. Mekeren f 15,—; J. C. Huysman f 15,—; Mevr. A. Chr. Görtz-Poth f 15,—; Mevr. B. I. van Deelen f 15,—		f 125,—
		f 125,20
Verzonden:		
3 pakk. S'baja + inhoud	f 65,—	
1 pakk. Bogor	„ 18,—	
1 pakk. Bandung	„ 18,—	f 101,—
Saldo per 1 september '71		f 24,20

Voor hen, die ook zelf een pakket naar Indonesië willen verzenden, het volgende:

De P.T.T. heeft m.i.v. 1 juli de tarieven verhoogd en wel als volgt:

t/m	1 kg.	f 4,80
„	3 „	„ 7,—
„	5 „	„ 9,80
„	10 „	„ 18,—

Voor 2e handse goederen geen waarde opgeven.

Chris

Ter verduidelijking voor nieuwe lezers. Vele mensen die graag een kledingpakket naar Indonesië willen sturen, maar daarvoor noch de tijd noch de gelegenheid hebben, sturen geld naar Chris Simon (Cantatestr. 102, Nijmegen), eventueel vergezeld van een speciaal adres waarheen men de zending gestuurd wil hebben. Chris gaat dan naar het postkantoor en verzorgt alles.

Chris is GEEN gepensioneerde die "toch niets te doen heeft", want hij heeft een bijzonder drukke werkkring en daarnaast nog een sportvereniging. Maar hij heeft met zijn gezin tijden van grote tekorten gekend in de "spijtoptantentijd", vergeet nooit in welke moeilijke omstandigheden nog steeds diverse oude vrienden van hem verkeren, en helpt ze. "As easy as that", maar je moet een ijzeren wil hebben om goed te blijven doen, nietwaar? We mogen blij zijn met zulke mensen in onze gelederen. - Red. TT.



Ngobrol

Wat een herinneringen, treurige zowel als blijde, kan onze "Tong-Tong" toch in ons oproepen en talloos zijn de aanknopingspunten, welke ons lijfblad ons kan geven...

Om maar eens enkele willekeurige te noemen:

Was het niet ons heimwee-blaadje (?), dat Jo Teekamp's jachtverhalen mij na ongeveer 20 jaren "Balikpapan-tijd" op zijn spoor brachten? Helaas was dit 2de — ook al was dit maar schriftelijk — contact slechts van korte duur. Jo Teekamp zelf zwerft nu in de eeuwige jachtvelden.

*

.........Boldy, Boering, "Liggende Vrouw", langsep Singgosari......... Boldy zelf heb ik nimmer gekend, maar GANG Boldy des te beter. Stond er aan het einde van die straat, als je met een fikse vaart omlaag stoof, niet de warong van bibih Tjemplong? Welke rechtgeaarde Malanger herinnert zich niet haar roedjak kikil, welke ze overgoot met haar zalige sambal petis?

*

En de tahoe-tjina van de klenteng tegenover de vroegere Rialto bioscoop. De krokante tahoe goreng, welke de Chinees linkshandig knipte en onder diens goddelijke sambalpetis bedolf?

*

De Boering en de "Zeven sluizen", geliefde plekjes voor de opleiding van adspirant mitrailleurs en idem dito huisvaders en -moeders, als U weet wat ik bedoel.

*

De "Liggende Vrouw" kon ik zo zien uit mijn tuin, als ik met oud koloniaal Peters de kebon stond te patjollen.

*

Wendit met zijn brutale apen-kolonie. Als er picknick werd gehouden moesten de kokki en een katjoeng mee om de vrachten lontong met toebehoren te torsen.

*

Langsep Singgosari, welke ik in de eerste tijd dat ik in Batavia zat maar heel moeilijk kon vergeten, totdat de beroemde doekoe Menteng een waardige vervanger bleek te zijn.

*

Poedjon: kina onderneming......... Na een week-end van jagen en gevechten met patjets te hebben geleverd, Malang-waarts op onze stalen rossen. Hollandse bloemen torsend als oleh-oleh voor Ma of kostvrouw. Onderweg even mampirren om voor 50 centen je te goed te doen aan aardbeien, al dan niet met wat pasir......

Jan Neuvenheim en Theo van der Vlist zijn er niet meer, doch waar zijn: Eddie Halewijn, Theo de Bont, de gebroeders Kessing, Willy Neuvenheim en zo vele anderen?

*

En dan valt mijn oog opeens op de reuzen waringin van het titelblad van de T.T. van 15 mei j.l.

Zou het dezelfde familie Theding van Berkhout zijn, die vroeger tegenover de Mulo (oude) in Malang heeft gewoond? Zo ja, dan hebben ook mevrouw en de meisjes in Poedjon gelogeerd...... en wat is de wereld dan ineens klein.

*

Helaas is de oude vriendenkring alweer met één verminderd en wel door de dood op zo'n jeugdige leeftijd van Julius Staupe.

Ik herinner me als de dag van gisteren, dat de ouders van Jules mij met gepaste trots het eerste resultaat van zijn artistieke gaven liet zien, een foto van een gewoon, klein inlands prauwtje aan een stukje talie ergens op een onaanzienlijk riviertje diep in een der kampongs in Batavia.

Te weten, dat ik op de vorige pasar malam nog zo "lekker heb gengobrold" over alles en nog wat en dat Jules toen boordevol plannen zat om weer eens terug te gaan naar Bali om frisse indrukken en ideeën op te doen......

Rwk. 8-6-'71 (ingez. door J. v. d. Doren)

vervolg: "Tactiek"

dienen, worden in de politiek "agent provocateur" genoemd. Een woord dat de lezer zeker vaker gehoord zal hebben. Merkwaardig genoeg ook alleen in zijn "technische" hoedanigheid, n.l. van valse identiteit, maar nooit dat deze valsheid **immoreel** is.

Er is kennelijk een duidelijke verschuiving aan de gang op het terrein der moraliteiten. Blijven wij wakker of gaan wij mee ten onder? Wie goed oplet, heeft gemerkt dat juist in de laatste tijd ook de **identiteit** als nieuw studiemateriaal in de wereld der wetenschap is opgedoken. Misschien ook omdat er in deze moderne tijd zo erg veel **troebele** identiteiten zijn? Het is wenselijk dat men zich ook in de Tong Tong-kring op dit studieterrein beraadt. Want inderdaad gaan alleen ware identiteiten niet in de Chaos ten onder.

Tenslotte moeten wij goed blijven beseffen dat het "Bedrog met Identiteit" een **Natuur**verschijnsel is. Tijgers, krokodillen en slangen verbergen hun identiteit onder mimicry*. Wie zijn menselijke aard hieronder kan thuis brengen, zal dit artikel met grote zelfkennis kunnen lezen. T.R.

* gedaante of kleur van zijn omgeving aannemen.

Batavia

N.a.v. „De Onsterfelijke Anak Betawi I" op blz. 6 van T.T. 15-8-'71 hierbij twee, door velen waarschijnlijk reeds vergeten wetenswaardigheden:

Ebro = **E**erste **B**ataviase **R**ijtuig **O**nderneming.

Deca-park: Dit bekende park + het daarnaast gelegen Gambirpark behoorden indertijd toe aan de bekende Oom Jules de Calonne. Hij wilde dat park de Calonne-park noemen, maar de toenmalige B(urgemeester) en W(ethouders) stonden dat niet toe. Daarom noemde Oom Jules het maar Deca-(lonne)-park.

O. H. Kiliaan

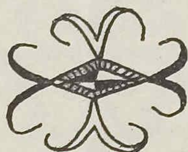
NAMEN

N.a.v. „Dozijn rassen, één taal" op blz. 13 van T.T. 15-8-1971 hier nog 2 andere bekende verbasterde Nederlandse namen:

Hamar de la Bretonnière werd Hamar di labrak monjèt.

De Ruyter de Wild: dèdèldoewèl (aan flarden).

O. H. Kiliaan



De Moskee Van Demak

Door Dr. H. J. de Graaf

Over de zeer heilige moskee van Demak weet men gewoonlijk weinig meer, dan dat een zevenvoudig bezoek aan dit heiligdom zou opwegen tegen een pelgrimstocht naar het verre Mekka. Ook zou deze moskee door de negen wali's, de Islampredikers op Java, eigenhandig gebouwd zijn, waarna deze geestelijke heren er van tijd tot tijd zouden vergaderd hebben, om over diepzinnige mystieke vraagstukken van gedachten te wisselen.

De wali's zouden de moskee dus zelf gebouwd hebben, wat een hele prestatie is voor lieden, die het hoogtepunt des levens al gepasseerd waren. Doch een hunner, soenan Kali-Djaga, wiens graf niet ver van Demak nog vereerd wordt, zou zijn collega's in kunstvaardigheid overtroffen hebben. Terwijl de anderen met hun aandeel in de karwei al klaar waren, en de grote palen der houten moskee reeds overeind stonden, op één na, kwam onze soenan pas op het laatste ogenblik aansjokken. Niet alleen was hij ver over tijd, maar ook het materiaal was op. Geen nood! Uit de overgebleven spaanders vormde hij de nog ontbrekende stut der moskee, door ze met een touw aan elkaar te binden! Ook stond de moskee niet goed gericht op Mekka. Dat corrigeerde onze wali. Met zijn ene hand greep hij de Ka'aba in Arabië en met de andere de Demakse moskee en zo verbeterde hij de richting.

Natuurlijk hebben latere gelovigen met deze wonderverhalen enigszins in hun maag gezeten, zodat zij ze symbolisch hebben trachten te verklaren. De uit vele spaanders vervaardigde stijl is het symbool der eenheid van de talrijke gelovigen, die door het touw, Allah, verbonden worden, terwijl de gelijkgerichtheid van Demak en Mekka op de eenheid in het ware geloof duidt.

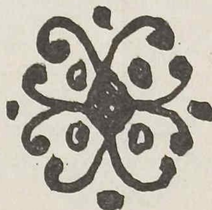
Overigens zou over deze door de Mataramse vorsten hoogvereerde soenan Kali-Djaga nog heel wat te vertellen wezen. Hij is min of meer de beschermheilige der dynastie. Eens, zo wordt verhaald, toen de wali's weer in de moskee bijeen zaten, was ook soenan Kali-Djaga erbij. Hij zat wat afgezonderd, onder de grote moskeetrom, de bedoeg, waarmede de gelovigen tot het gebed worden opgeroepen. Plotseling viel er een pakje omlaag, gewikkeld in een geitevel, waarin zich een bidmat en een slendang van de Profeet bevonden. Eerst wilden de wali's de inhoud onder elkaar verdelen, maar soenan Bonang van Toeban stelde voor om het omhoog te werpen. Degene, op wie het viel, zou de eigenaar worden. Alzo geschiedde en het pakje kwam in de schoot van soenan Kali-Djaga terecht, die dus de gelukkige bezitter werd. Gedurende 40 dagen tapa (askese) in een kuil maakte hij van het vel een baadje, Anta-Koesoema geheten, dat nu tot de zeer bijzondere poesaka's of erfstukken van het Mataramse vorstenhuis behoort.

Er zou over die soenan Kali-Djaga, die ongetwijfeld een historisch persoon is geweest, nog veel meer te vertellen zijn, maar dit zou ons te ver voeren. Intussen is het onwaarschijnlijk, dat de brave Islampredikers een zo omvangrijk bouwwerk als de moskee van Demak zouden hebben opgericht. Het bouwen van zulk een rijksmoskee lag meer op de weg van de plaatselijke heerser, de Vorst van Demak. Deze moet de moskee hebben gesticht, want hij alleen beschikte over de middelen en de werkkrachten.

Voor het bouwjaar worden verschillende jaartallen opgegeven. Dat behoeft ons niet te verbazen, want zo min als Keulen en Aken, is de Demakse moskee ineens gebouwd, doch er is meermalen aan gebouwd, verbouwd, hersteld en uitgebreid.

Een der oudste jaartallen vindt men aan de moskee zelf en wel in de vorm van een „tjandrasengkala memet", d.w.z. een chronogram in een figuur uitgebeeld. De figuur, die zich in de gebedsnis (in de richting van Mekka) bevindt, is een landschildpad of boeloes. Uit dit beest leest men het jaartal af. Het heeft nl. 1 kop, dat maakt 1; 4 poten, dus 4; zijn rond schild lijkt op een nul, dus 0; ten slotte de staart, nog een 1. Zet men die 4 cijfers op een rij, dan krijg je het Javaanse jaar 1401, wat met A.D. 1479 overeenkomt. Dit klopt vrij aardig, want omstreeks die tijd zou de eerste Mohammedaanse vorst zich in Demak gevestigd hebben. Hij zal toen ook voor een passende moskee gezorgd hebben. Later, toen zijn rijk groter werd, zal hij ook het bedehuis uitgebreid hebben. Hierop wijst het jaartal 1428, dat met het Christelijke jaar 1506 gelijk staat.

Deze moskee is, ook al was hij grotendeels uit vergankelijk materiaal vervaardigd, nooit verbrand of verwoest. Het hemelvuur heeft hem evenzo gespaard als de gewelddadigheid der mensen. Soms heeft hij ernstig gevaar gelopen, b.v. na de vermoording van de derde Demakse vorst in 1546, toen alles in het rijk in rep en roer was. Het vorstenhuis werd nagenoeg uitgeroeid, de stad Demak werd verwoest, maar de moskee bleef gespaard. Toch is het niet meer hetzelfde gebouw als bij de stichting. Hoe zag deze zeer heilige moskee er oorspronkelijk uit?



Vermoedelijk heeft dit heiligdom de vorm van een **toren** gehad, zoals veel oude moskeeën in Indonesië en Malakka. Dit is wel iets merkwaardigs, want daar buiten zijn torenmoskeeën vrij zeldzaam. Men moet helemaal naar Kasjmir gaan om er torenmoskeeën aan te treffen. Ze hebben iets van een Chinese pagode en sommige geleerden hebben tussen deze moskeën en sommige heidense gebouwen verband gezocht. Ik betwijfel het. Wie bootst nu het heiligdom van een vijandige godsdienst na voor zijn eigen huis des gebeds? Toch is het een feit, dat in vorige eeuwen die torenmoskeeën van Atjeh tot Ternate echt „in" zijn geweest, maar een volledig bevredigende verklaring kan ik niet geven.

Het torenachtig karakter der moskee blijkt van buiten èn van binnen. Van buiten ziet men de drie daken, die zich verjongen, dus opklimmende, steeds kleiner worden. Van binnen heeft de moskee verdiepingen, die je met trappen bereiken kunt. Daar boven is het een geweldig stoffige boel, zodat ik betwijfel, of daar nu nog veel wordt uitgevoerd. Vroeger werden er misschien godsdienstlessen gegeven, zoals thans nog wel op Sumatra. Ook de grote moskee in de wijk Ngampèl te Soerabaja heeft verdiepingen en dit is waarschijnlijk ook een heel oude moskee.

Bovendien schijnt er oudtijds rondom de moskee een gracht te hebben gelopen, net zoals men nu nog bij de Vorstenlandse moskeeën aantreft. Wellicht bestond deze ook bij de oude moskeeën van Soerabaja en Japara. Er is n.l. een verhaal, dat de kommandant van de lijfwacht van de Demakse vorst, de nog steeds befaamde Djaka Tingkir uit Padjang, over de gracht zou zijn gesprongen. Hij moest, toen de vorst de moskee verliet, voor deze plotseling uitwijken en sprong toen maar over het water. Nu is de gracht geheel gedempt.

Ook na val van het Demakse vorstenhuis hebben latere vorsten voor deze moskee gezorgd, t.w. de Mataramse. In 1710 heeft soenan Pakoe-Boewana I, die van 1704 tot 1719 regeerde, aan toemenggoeng Wira-Tjana bevel gegeven om de vervallen moskee te herstellen. Alle sirappen van het dak werden vernieuwd. Het herstelwerk duurde drie maanden en de kosten bedroegen 1000 rijksdaalders.

Doch wanneer we een aantal waterverftekeningen uit 1805 bekijken, die zich thans bij de Dines Poerbakala te Djakarta moeten bevinden, dan zien we, dat de moskee toen weer danig in verval was. Een herstel was broodnodig en dit heeft omstreeks 1840 plaats gevonden. Doch het was tevens

een grondige verbouwing, waardoor de moskee veel van zijn vroeger uiterlijk verloren heeft.

Zo zijn de vier grote stijlen, die van de vloer tot het hoogste dak doorliepen, versterkt. Ze zijn niet vervangen, doch dikker gemaakt, door er stukken hout tegen aan te brengen, die met ijzeren hoepels op hun plaats werden gehouden. De vierkante palen werden daardoor ronde, houten zuilen. Doch omdat de moskee ook nog ruimer gemaakt moest worden, zijn om de vier middenzuilen nog twaalf baksteenzuilen geplaatst, zodat er in totaal 16 waren, opgesteld in rijen van vier. Doordat de moskee dus breder is geworden, is het torenachtig karakter wat verdwenen. Dit ging nog meer verloren door de plaatsing van een **soerambi** of **voorgalerij.**

Zoals bekend hebben de meeste Javaanse moskeeën thans zulk een voorgalerij. Oorspronkelijk is deze er niet bij geweest, zodat sommige Moslims deze brede overdekte ruimte ook niet tot de eigenlijke moskee rekenen. Het moet ook een nieuwigheid geweest zijn, die vermoedelijk tegen het einde der 17e eeuw door soenan Mangkoe-Rat II is ingevoerd bij zijn grote kratonmoskee. Waarschijnlijk is dit vorstelijk voorbeeld toen door de regenten in de hoofdplaatsen nagevolgd en verder ook op de kleinere plaatsen in het Mataramse rijk, dat zich toen nog van de Preanger tot de Oosthoek uitstrekte. Daarom zijn deze soerambi's in West-Java nog lang niet overal doorgedrongen en in de Bataviase Ommelanden heb ik nog menige moskee zonder voorgalerij gezien. Sedert de 17e eeuw stond men daar immers al onder de Compagnie en hoefde men zich van de Mataramse Soesoehoenan niets aan te trekken.

Tegenwoordig wordt de soerambi gebruikt om er rechtszaken te beslissen, huwelijken te sluiten, gezellig te redekavelen, of een dutje te doen. Als het in de vrijdagsdienst erg vol is, wordt er ook wel het „gebed" verricht.

Nu is het merkwaardige, dat volgens de tekening van 1805 de Demakse moskee toen nog géén voorgalerij bezat, doch er thans wèl een heeft. Deze soerambi bezit houten, vierkante pilaren, die prachtig met oud snijwerk zijn versierd. Bij mijn laatste bezoek in 1940 had men er een laag grijze gouvernementsverf overheen gesmeerd, wat het niet fraaier maakte. Deze mooie pilaren, zo luidt de overlevering, zouden, nadat het heidense Madja-Pait was veroverd, uit de heidense hoofdstad zijn geroofd en naar Demak overgebracht. Men heeft de pilaren toen gebruikt voor een bale of langwerpige open hal voor slametans en dgl. Deze bale zal wel niet tegen de moskee hebben gestaan, want op de tekeningen van 1808 is er niets van te zien, terwijl Raffles in zijn History of Java verhaalt, dat de bale zich „in front of" de moskee bevond, wat niet wil zeggen, dat hij er tegenaan stond.

Doch bij de grote verbouwing van 1840 heeft de gerestaureerde moskee van Demak, die nog een soerambi miste, er een gekregen, door er de reeds eeuwenoude bale tegen aan te zetten.

De Demakse moskee heeft sedert kort zelfs een **minaret**, een **menara**, die inderdaad bij betrekkelijk weinig Javaanse moskeeën voorkomt. Dat behoefde vroeger ook niet, want omdat de moskeeën toen veel weg hadden van een toren, kon de moskee zèlf voor menara dienen. In de Soendalanden zag ik de bedoeg ook boven in de moskee hangen, zodat de oproep tot het gebed van daaraf zal hebben plaats gevonden. Maar Demak heeft ten slotte tòch een minaret gekregen, en wat voor een, een ijzerconstructiewerk, zoals de vroegere Wilhelminatoren aan de Soerabajase Oedjoeng. Kortweg, een monster! Laten we hopen, dat de oude moskee nog lang zal blijven bestaan en dat die afschuwelijke ijzeren minaret spoedig door de roest zal worden verteerd.

ZINSMELODIE

Op blz. 7 van T.T. 15-8-1971 staat onder:

„De toon en zinsmelodie is belangrijker dan de woordschikking, **want een** en dezelfde zin kan een verschillend effect hebben, als hij met een andere intonatie wordt uitgesproken."

Hierbij dan 2 voorbeelden:

1. a. Aan een **Njonjah** vraag je als man tijdens een feestmaaltijd **gewoon:**
   „Mag ik die sambel-goreng ati?"
   b. Maar aan een Nonnah manies daarentegen:
   „Mag ik die sambel-goreng...... ati?" (hartje)
2. a. Als dame kun je een, door een aardige tafelbuurman aangeboden schotel saté babi weigeren door **gewoon** te zeggen:
   „Dank U, ik hou niet van saté-babi".
   b. Maar tegen een vervelende kerel kan ze ook zeggen:
   „Dank U, ik hou niet van saté ...... babi".

O. H. Kiliaan

BPM EN KPM

De telefoon rinkelde; ik nam de hoorn op en zei: „Met de BPM".

Een sympathieke mannestem: „Dag juffrouw, weet U wat BPM betekent?"

Ik antwoordde: „Wel, de Bataafsche Petroleum Mij."

De man: „Banjak Prempoean Manis".

Ik lachte en vroeg: „Met wie spreek ik?"

Hij lachte ook: „Met de KPM en weet U, wat KPM betekent?"

Ik: „Koninklijke Paketvaart Mij."

Hij vrolijk: „Koerang Prempoean Manis".

Daarna volgde het zakengesprek.

C.A.

Kom Hier, Schildpad, Kom Hier!

Zoals de lezers zo zoetjes aan wel weten, is de schildpad een speciaal lievelingsdier van T.R. Immers, levend in twee bestaansmogelijkheden (zee en land; water en aarde), zonder dus „vlees OF vis" te zijn, maar vlees EN vis tegelijk, bestrijkt de schildpad een enorm levensterrein. En is misschien ook daarom het dier met de hoogste leeftijdsgrens van de fauna.

Als marginaal mens, ook wel mengbloed genoemd, beweegt Tjalie (en menige mengbloed met hem) zich vrij in twee culturen, een leven opbouwend met méér mogelijkheden (dus ook meer rijkdom) dan elk volk apart (of ras apart) zou kunnen vinden. Hier is natuurlijk veel tegen te zeggen (en ik heb er mijn hele leven lang van moeten horen), maar soedah: zo zijn de mengbloeden nu eenmaal. Zoals schildpadden zijn wat ze zijn.

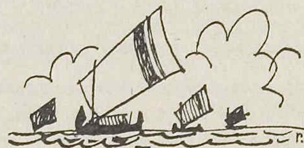
Dat de wonderbaarlijke schildpad bovendien een haast „magisch dier" is, vertelt het volgende feit, dat velen misschien al van andere zijden gehoord hebben:

In bepaalde eilandengroepen van de Stille Zuidzee kunnen de eilandbewoners de bewoners van de zee oproepen. In de Gilbert en Ellice eilanden wonen in de afgelegen dorpen mensen, die met een soort vreemde bovennatuurlijke macht hele scholen schildpadden van een heel ver rif naar zich roepen door in trance te gaan en ze dan „op te roepen".

Op Kadavu, in de Fidji eilanden, roepen vrouwen van het langune dorp de groene reuzenschildpadden op deze manier op. Hetzelfde rituaal kan men terugvinden op het naburige Nacamaki Eiland. Door de een of andere mentale telepathie worden de reuzendieren verlokt en zwemmen in perfecte formatie zonder tegenstand te bieden naar het strand, waar sommige worden gevangen en toebereid voor een feestmaaltijd. Het is één van de wonderlijkste dingen die men in de Zuidelijke Zeeën waarnemen kan.

De zee is diep blauw rondom Fidji. Er zijn 300 eilanden en eilandjes die soms recht uit zee oprijzen in torenhoge pieken, soms dicht begroeid zijn met wildernis, soms met een sikkeltje strand en een paar palmen.

Wij westerlingen luisteren met ongeloof en onbegrip naar zulke manifestaties. Onze beschaving heeft ons zó diep ingekapseld in rationalisme en materialisme, dat we voor de supranormale en magische mogelijkheden van de menselijke geest afgestompt zijn geraakt. Hoe jammer, misschien is daarmee een kern van wáár geluk verloren gegaan......



Demak

Hier hebben we gewoond van ongeveer 1911-1916. De eerste jaren waren voor mij natuurlijk als een nacht, omdat ik nog te jong was. Langzaam kwamen de herinneringen als eerste stapjes van een kind dat pas begon te lopen. Alles door elkaar, maar toch wel scherp.

Mijn vader was administrateur van de Volkscredietbank en had voor zijn tournees een auto, maar zo'n geval met leidsels voor, uitpuilende ogen (lampen), een slinger voor en achter een bak voor de autojongen. Het geheel een Waltam.

Als alle Indische huizen hadden we een groot erf met twee ingangen; een open voorgalerij met links en rechts een zitje en een gasolie onderdrukte lamp in 't midden. Als ik een boek lees met een beschrijving van het huis dan zie ik altijd dit voor ogen en nooit iets anders.

Bij een ingang stond een boom, die vol hing met mooie manjarnesten, U weet wel van die ronde buikjes en een kleine ingang voor de vogels. Soms vielen ze op de grond, leeg, en voelde ik, hoe zacht zo'n nestje was en hoe warm.

In die tijd hadden we geen leidingwater. Alles kwam van de put, die tussen keuken en badkamer stond. In de keuken was een houten stellage met deur, van onder breed en boven smaller; vierkant en stevig stond hij daar. Binnen beschermde hij ons drinkwater in een grote gentong met leksteen. Met een tjidoek werd 't water in kendies gegoten, zodat we altijd koel, fris drinken hadden.

Als kind had ik 't druk. Er was van alles te zien en te beleven. Mijn ouders hadden melkkoeien en ik was elke morgen en middag om en bij de stallen. De kalfjes liepen achter me aan, bedelend om uit een emmertje aangemaakte dedek te eten. Of ik trok een handvol gras om dat aan de volwassen koeien te geven. Eén heette bijv. Truitje en een ander Witkop. En dan was daar Moortje, een oud paard, dat niet meer te gebruiken was en op 't laatst beet en schopte, en die ik toch wel eens een handvol gras gaf van buiten. Adaa sadja! Ook liep ik dagelijks met een katjong van de kokkie via 't Javaans kerkhof, dat achter ons huis was, naar de weide om de daar grazende geiten te aaien en handenvol gras te voeren. Op 't laatst nam ik ze maar mee naar huis en verzorgde ze daar. De eerste keer kwam de eigenaar met veel misbaar zijn geit terug halen, maar toen hem uitgelegd werd dat ik ze alleen maar leende vond hij 't goed. Kwam telkens met een andere geit thuis, was nog kieskeurig ook!

Toen ik al wat groter was en naar school moest was voor mij de prettigste tijd, als ik om 11 uur naar huis ging. Zocht dan keurend een dokar op twee wielen met een mooi paard ervoor en riep die aan. De koetsiers kenden me op 't laatst wel natuurlijk en heel vaak vroeg ik om te mogen mennen. Nou, als 't een halfdood paard was, dan werd 't wel toegestaan. Vol trots zat ik dan op de bok, hield de leidsels vast en maakte voorzichtig zwiepende geluiden met de pracht zweep. Soms zuchtte mijn moeder wel „Alweer een dubbeltje" en dan liep ik de andere dagen welgemoed alleen naar huis. Gloeiende hitte, stekende zon? Ik weet er niets meer van, voelde die niet eens.

's Middags moesten we slapen, in elk geval in de kamer blijven, wat ik een grote straf vond en natuurlijk lag ik al gauw te zeuren „Ma, mag ik d'r uit?" Tot er ongeduldig een „Ja, ga nu maar" kwam. Weg was ik om weer overal te neuzen. Zag ik de kokki beras op een tampah van dedek kloppen, dan moest ik 't meteen proberen en zo meer van die dingen. Tegen 4 uur 's middags baden en wij kleintjes tegelijk in de badkamer. Meer spelen dan ons echt schoon maken. Voordat de bak gekoerast werd, mochten we er gezamenlijk in en dan was er feest. Geschreeuw en gespat tot mijn moeder erbij kwam en riep „Nou is 't genoeg, eruit jullie".

Om een uur of half vijf mochten we mee met onze oudste zuster naar de fam. Colijn, ook al met veel kinderen, net als dawet. Hier heb ik een keer bijzondere rijst mogen eten. Weet niet wat meegekookt werd maar het rook geurig, sedep en anders dan anders. Ze hadden ook sirkaja planten op 't erf en als we daarvan wat kregen dan glunderden onze gezichten. Zo zoet en met eindeloos geduld pelden we de pitten een voor een eraf. He, ik verslik me haast.



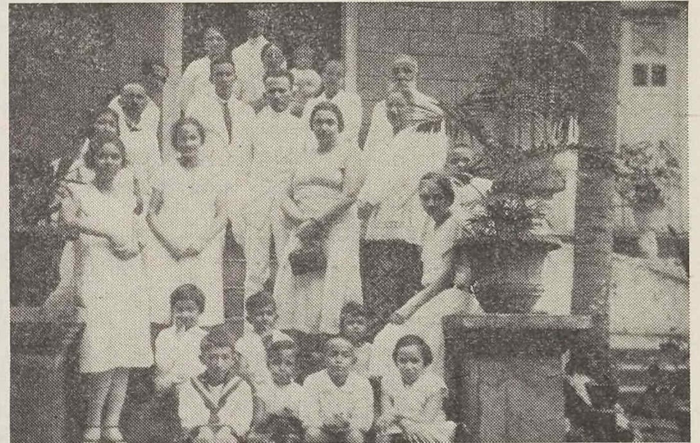
De foto links is genomen, toen we in Demak woonden. Ik zelf kan me er niets van herinneren.

In 't midden mijn vader (met slof) en moeder. Die languit ligt was een kostganger, later een aangetrouwde neef. Naast mijn moeder, de dochter van de regent van Demak; vóór haar mijn oudste broer Vic; naast hem zittend een vriend (weet niet wie) en staand een andere broer.

Helemaal links herken ik mezelf; voor mij, mijn liefste broer, die op 11 jarige leeftijd stierf. Dan een mager zusje, altijd ziek met vlak achter haar mijn oudste zuster (Zutfen).

De anderen zullen wel haar vriendinnen geweest zijn, meisjes Colijn.

Zoals U kunt zien een heerlijke zondag, zonder radio, TV, vliegtuigen en auto's. We waren al blij met bijv. boeboer ketan, kientjo of dawet als extraatje, máár! (om de 3 mnd. castrolie!)



Op de rechter foto een klein gedeelte van onze fam.: rechts zittend naast de palm mijn oudste Zus. Vlak achter haar een jongere broer en mijn moeder (al weduwe). In 't midden een nicht met haar man achter haar (zelfde, die languit lag) en vooraan zittend op de trap haar oudste, Asta de Lyon. Helemaal links vooraan ben ik met naast me, datzelfde zusje, dat zo mager was.

De rest is allemaal fam.: neven en nichten. Genomen plm. 1926 en onze logées.

Ja, we kregen altijd veel logées of bezoek.

C. Waller Diemont-Thomson

Deze schijnbaar onbelangrijke foto's plaatsen we tóch, omdat onze abonnees in het Midden-Java'se elkaar allemaal schijnen te kennen, en veel belang stellen in elkaars families. Zulke foto's als deze "raken" tanggoeng vele lezers en maken op hun beurt weer nieuwe verhalen los voor Tong Tong — *Red. T.T.*

Als we tegen 6 uur naar huis moesten, dan liepen we moegespeeld, rustig 't kleine eindje naar huis voorbij een Javaans huis, waar ze op 't voorerf een rookvuurtje hadden voor de muskieten. Hun karbouwen stonden dan stil in een kring met hun koppen naar 't vuur gekeerd en de katjongs hurkten erbij, nu niet meer uitgelaten, maar ernstig. De geur van die rook is me altijd bijgebleven.

Tegen dezelfde tijd moest de laatste trein uit Semarang komen en die liep voorbij ons huis. Wij waren altijd present in de voorgalerij en als we de laatste wagen zagen verdwijnen riepen we groetend „Blauwlichtje, blauwlichtje" n.a.v. de twee achterlichten.

's Morgens kwam altijd een bibik met uitsluitend rijstemeelkoekjes, poetoe majang, gempol plèrèt met geraspte klapper en witte suiker. Er was een rol bij, zwart, in pisangblad, zoet, maar niet heet (saren?), maar wat ik zalig erbij vond. Trouwens alles vond ik heerlijk wat die meid bracht. Voor 1 cent mochten we elk snoepen. Bibik zonder diploma of examen dit en school dat.

Met semangka tijd werden grobaks vol van deze ronde lichtgroen gestreepte vruchten in Semarang verkocht aan Chinezen, speciaal voor de pitten. De bekende kwatjie waar je altijd een gezouten tong van overhoudt. Wij kregen elk een uitgeholde, maakten er gezichten op en in de vooravond, met een kaars erin, liepen we gelukkig in de tuin rond.

Als mijn vader van tournee thuiskwam, had hij wel eens zakken vol kleingeld bij zich, die eerst geteld moesten worden. Een paar tafels met tjorongs aan de hoeken werden vrijgemaakt en dan begon 't uittellen. Mijn broer en ik mochten meedoen en we deden echt ons best om net als de djoeroetoelis, de gobangs met 4 tegelijk, centen en dubbeltjes met 5 naast elkaar te leggen. Op 't laatst deden we 't zo goed, dat we geen fouten meer maakten. Zoiets vonden we interessant werk en we bleven erbij tot alle zakken in de kluis werden opgeborgen.

Een andere keer werd een picnic georganiseerd naar 't strand dat daar Moro heet, als ik me niet vergis. Hiervan weet ik niet veel meer, alleen vaag 't pootje baden dicht bij de moeders (we kwamen in dokars) en 's avonds thuis 't goreng van vis. Tot laat in de avond bleef mijn moeder in de keuken met kokkie bakken. Nog geen ijskast.

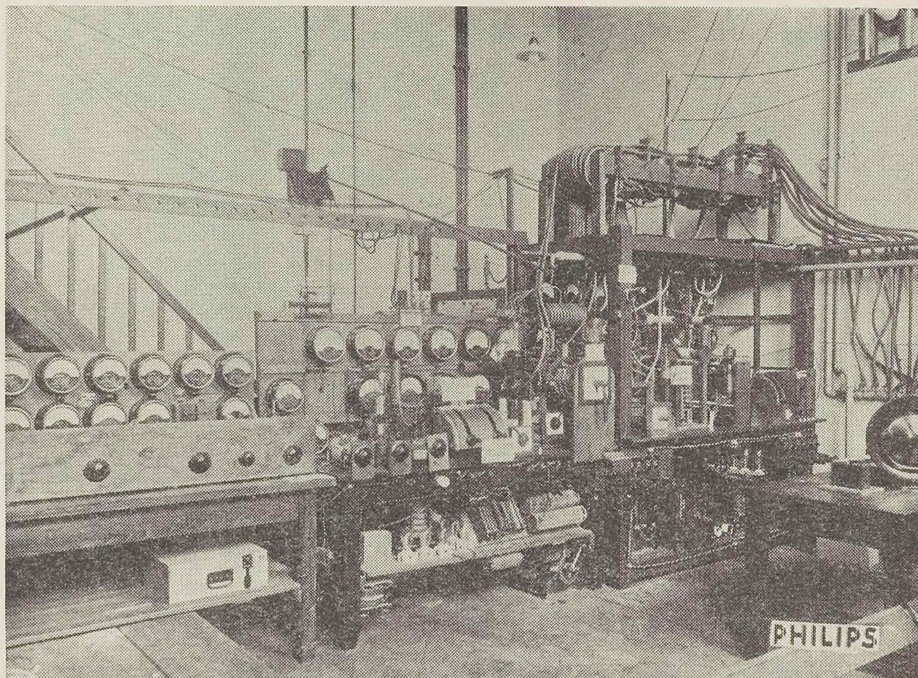
We hebben nog de cholera-epidemie meegemaakt. Tot 's avonds laat zag ik de Javanen hun doden begraven, want hun kerkhof was achter ons huis. Ik zag obors en hoorde 't gemurmel van de gebeden: tussen de bedienden stonden we dan stil toe te kijken.

Van de Regent van Demak kregen we vaak rijpe gedondong toegestuurd, maar we moesten de pitten teruggeven. Misschien een bijzondere soort? Maar de Regent kreeg zijn afgekloven gedondong-pitten terug.

De tijd brak aan, dat 't oude kantoor verplaatst moest worden; er was nog ergens een foto van mijn vader, een assistent en de djoeroetoelissen, maar die is ook verloren geraakt. Daarna moesten we in Semarang in de kost en door 't nieuwe schoolleven vervaagde Demak hoe langer hoe meer.

C. W. D.—Th.

RADIOBAANBREKER PHILIPS



De experimentele kortegolfzender van Philips in het laboratorium, waarvan de eerste proef-uitzending op 12 maart 1927 door de Heer A. C. de Groot te Bandoeng werd ontvangen.

N.a.v. de artikelen over "Radio Baanbrekers" in ons blad, schreven wij naar Philips om een "baanbrekend telegram" van de heer A. C. de Groot teneinde dit telegram in ons blad af te drukken. Wij ontvingen van Philips ondervolgend schrijven hierop:

Tot onze spijt moeten wij u mededelen, dat wij niet in het bezit zijn van het telegram van de heer A. C. de Groot. Wij kunnen u wel in het kort mededelen, hoe e.e.a. in zijn werk was gegaan.

De amateurs die destijds met de korte golf werkten, moesten soms zeer lang wachten op gunstige weersomstandigheden. Zij zaten soms hele nachten aan hun toestel en kregen zo nu en dan contact met andere amateurs op zeer grote afstand. Voor Philips was de aanwezigheid van deze amateurs over de gehele wereld zeer gunstig en men rekende ook op hun steun, toen men startte met de experimentele zender van het laboratorium (de P.C.J.J.).

De eerste proefuitzending vond plaats op vrijdag 11 maart 1927 (dus niet in 1928!). Men besloot gewoon grammofoonmuziek uit te zenden. Tussendoor vermeldde men op een zeer bescheiden toon: "Hallo, hier experimentele zender van het Philips' Laboratorium in Eindhoven, Holland, op de 30,2 meter".

Bij Philips wisten maar weinigen iets van de proeven, omdat men het experiment, met de kans op mislukking, niet aan de grote klok wilde hangen.

Zaterdagochtend, 12 maart 1927, om 3.15h Java-tijd, had de heer de Groot reeds een paar maal door een draaggolf heen gedraaid, maar hij had er niet speciaal acht op geslagen.

Om 3.40h hoorde hij opeens: "Hier een experimentele uitzending van het Philips' Laboratorium in Eindhoven, Holland, op de 30,2 meter".

De heer de Groot was zo enthousiast, dat hij de volgende morgen in plaats van de ontvangstkaart, een telegram naar Philips liet sturen, dat luidde:

"Philips Eindhoven uw korte golf schitterend de Groot Bandoeng". Later bleek dat hij door een telegram te sturen, Philips juist een grote dienst had bewezen. Het zou n.l. enige weken geduurd hebben, voordat het Laboratorium de ontvangstkaart zou hebben ontvangen. Door dit telegram wist men in het Laboratorium van Philips de volgende ochtend al, dat de eerste uitzending geslaagd was en men kon doorgaan zonder vrees voor een fiasco.

Bijgaand sturen wij u een foto van de experimentele zender van Philips, die wellicht als illustratie in een van uw artikelen zou kunnen dienen.

Drs. D. Boer

In rebus asperis et tenui spe fortissima quaeque consilia tutissima sunt.

In hachelijke en weinig hoopvolle omstandigheden zijn de koenste plannen de zekerste.

Livius

SULIRAM, JANG MANIS

In ons blad van 15 juli stond op pag. 11 een "Wie weet?" over een in Mechelen gehoord Indonesisch liedje van die naam.
Tot onze verbazing kwam gewoonweg een vloedgolf binnen van reacties, van eenvoudige muzikale reacties toe in de trant van: "Wat?! Kennen jullie dat wijd en zijd bekende liedje niet?!" Wij volstaan met twee inzendingen, maar tekenen er nog bij aan, dat niemand scheen te weten (ook bij telefonische navraag niet) wat het woord Soleram betekent en waar het vandaan komt...

Dit vertelde "Pim" ons:

Suliram jang manis

Zoals het staat op pag. 11 van TT no. 1 jaargang 16, vermoed ik, dat mevr. Antonis het lied slechts op het gehoor af heeft weergegeven. Het lijkt me toe als een door elkaar gehaspeld Sumatraans dialect. In verstaanbaar Indonesisch staat daar letterlijk:

Suliram, Suliram
Suliram jang manis
Aduhai [1]) indung [2]) seorang
Bidjaklah sana [3]) dipandang manis.
Eerste couplet bedenkelijk!

Tinggilah tinggi simatahari
Anaklah kerbau mati tertambat [4])
Sudahlah lama saja mentjari
Baru sekarang saja mendapat.

Op Java is dat liedje overal bekend; de strophen luiden echter:

Sulairam, Sulairam
Sulairam anak jang manis
Anak manis djanganlah ditjium, sajang
Kalau ditjium merahlah pipinja.

Satu, dua, tiga dan empat
Lima, enam, tudjuh, delapan.
Kalau tuan dapat kawan baru, sajang
Kawan jang lama djangan dilupakan.

1) = ach
2) = moeder
3) = verstandig
4) = gestrikt

*

V. N. Moens schreef ons:

SOLERAM

Kain batik, kain pelekat,
Pekalongan kota jang kenan.
Orang tjantik pandailah mengikat,
sajang,
Sampailah saja terbajang-bajang
2x

Batik- en pelekatweefsels,
Pekalongan is een mooie stad.
Lieve meisjes slaan hun sarong zo
bevallig om
Dat ik buiten zinnen raak.

Soleram, soleram, soleram o,
Soleram, anak jang manis,
Anak manis djanganlah ditjium,
sajang,
Kalau ditjium marahlah bapanja.
2x

Soleram, ...
Soleram, wat een snoezig meisje,
Kus geen snoezig meisje,
Anders wordt haar vader kwaad.

Tjari lurik, klambiné lurik,
Tjari é wis suwè pingir-é,
Odjo dojan ngelirak ngelirik, jo, mas,
Wong sing njanji wis ono sing duwé.
2x

Soleram, etc.

(Merkwaardig genoeg is dit couplet in het Javaans)

Zoek een kabaja van lurik-stof,
Met rafels aan de kanten.
Meneer, wilt u niet knipogen,
Want de zangeres is niet vrij meer.

Rambut pandjang kita sisiri,
Ambil senapan, tembak buaja.
Sudah lama saja pikirin, sajang,
Kapan dia ditangan saja
2x

Soleram, etc.

Onze lange haren kammen we uit.
Haal een geweer en schiet op de krokodil.
Ik heb er lang over nagedacht,
Wanneer zij de mijne zal zijn.

Kalau bukan mobil buatan,
Tidalah saja sampai Bekasih.
Kalau saja ingat budi tuan,
o, sajang,
Siang dan malam saja tangisi
2x

Soleram, etc.

Als het geen prima auto is,
Zal ik Bekasih niet bereiken.
Als ik aan uw goede daden denk,
Moet ik er voortdurend over wenen.

*

COMPONIST SOEKARNO EN SOLERAM

Soekarno was graag aanwezig op parties, waarbij gedanst werd Indonesian style.

Niet zelden betrad hij zelf de dansvloer. In het presidentiële paleis verzorgde een tijd lang George de Fretes met zijn Suara Istana de bijbehorende muziek. Allerwege was men in Indonesië op zoek naar een eigen stijl van kunstvorm, dus ook naar een bevredigende soort van ballroom dancing in plaats van de taboe verklaarde "onzedelijke" westerse dansen als jive, rock and roll, etc., die door onverwoestbare liefhebbers nog slechts gedanst kon worden achter gesloten deuren en ramen.

Zo kwam de eerste asli-dans uit de bus, de z.g. Tari Muda Mudi, waarbij de partners elkaar volgens de oosterse zede niet mochten aanraken. Hiervoor werd veel propaganda gemaakt, maar deze kunstmatige inbreng van hogerhand met printa alus werd nooit populair bij de jongeren.

Een betere vorm bracht Jack Lesmana (Indo), die op de proppen kwam met zijn Orkes Irama, bestaande uit melodiegitaar, basgitaar, drums, en tenslotte conga- en bongodrums. In hun sound zit het ritme van de Molukse tifa en gong, vermengd met Afro-amerikaanse elementen en toch als geheel typisch Indonesisch. Onder de naam "The Lensoists" trad dit ensemble met enorm succes op tijdens de Pasar Malam Tong Tong in 1965, ditmaal bijgestaan door Titiek Puspa, Nien en Bing Slamet (wie heeft daarvan een bandopname?).

De grote interesse van Soekarno voor dit alles blijkt wel uit een in mijn bezit zijnde Indonesische gramofoonplaat, door het Orkes Irama gespeeld en oorspronkelijk samengesteld ter gelegenheid van de Afro-Aziatische Conferentie. De titel luidt: Mari bersukaria. Aan de achterkant van de hoes met rode opdruk in Soekarno's handschrift: Saja restui. Setudju diedarkan. Soekarno. 14-4-1965. (met mijn zegenwensen, geen bezwaar tegen verspreiding).

Overigens is de verdere tekst verzorgd door Sjaiful Anwar, die daarin o.m. schrijft: Omdat het ritme van de chacha cha, bossa nova etc. ons niet liggen, zijn wij gekomen tot deze Tari Lenso Gaja Baru (Zakdoekendans nieuwe stijl), hiermee ook tegemoetkomende aan de wensen van de Grote Leider der Revolutie, die zelf de 7 volkswijsjes heeft uitgezocht en bovendien het eerste nummer "Bersuka ria" heeft gecomponeerd. Juist omdat het folksongs zijn, zullen ze zowel jong als oud aanspreken.

De andere nummers zijn:

Euis	Soenda
Bengawan Solo	Java
Malam bainai	Sumatra
Gendjer gendjer	Java
Soleram	Molukken *)
Burung kaka	Trad.
Gelang sipaku gelang	Sumatra

*) Er moeten ook Maleise, Javaanse, Minangkabause, enz. versies zijn. Red.

V. N. Moens

*

De tekst van het lied ware vermoedelijk te lezen als volgt:

Suli ram 2, ram 2 *)
Suli ram jang manis
Aduhai indung seorang
Bidjaksana dipandang manis

Tinggilah tinggi si matahari
Anaklah kerbau mati tertambat

Sudahlah lama saja mentjari
Baru sekarang saja mendapat

Kleinzoon Ram
Lieve kleinzoon Ram
Ach, alleen je moeder
(Kent) je schranderheid en je schoonheid

Hoog reeds, hoog (staat) de zon
Het karbouwekalf stierf vastgebonden

Lang reeds was ik aan het zoeken
Nu pas heb ik (iets) gevonden.

De vier regels aan het einde zijn in "pantun" stijl, waarvan de eerste twee een "klankrijm" geven zonder dat de betekenis ervan verband houdt met de inhoud van de twee laatste.

J. R. A. Lange

*) suli als kleinzoon van een vorst - Red. Vooral het karbauwenkalf versterkt ons vermoeden dat het lied van Minangkabause oorsprong is.

H.B.S. - Soerabaja

Als reactie op een opmerking van de heer E. C. Wernink in een artikel over bovenstaande school, in Tong Tong nr. 15, 15 februari 1971, dat er nog niets is verschenen over de jaren 1920-1922, wil ik graag het weinige, dat ik (nog) weet, vertellen over de jaren 1910-1912, dat ik daar op school was.

Dat was dus nog in het oude gebouw bij de Stadstuin. Ik meen, dat mijn lokalen waren 1 a en 2 d. De leerlingen van de laagste klassen telden nog nauwelijks mee, en van de feesten en uitvoeringen van de Uni heb ik niets mee-beleefd. Trouwens, mijn ouders woonden in Malang, en 's zaterdagsmiddags en in de vakanties ging ik altijd naar huis.

Die oude Stadstuin — wij meisjes waren als de dood, dat we 's avonds terug zouden moeten komen, (toen een normale straf voor on-af huiswerk of niet-geleerde lessen), omdat we dan langs de Stadstuin in al z'n feestelijke drukte zouden moeten fietsen. Maar de leraren schenen dat al even ongewenst te vinden, want ik kan me niet herinneren, dat het ooit een van de meisjes is overkomen; wel jongens.

De directeur was dr. A. J. A. Prange, een hoogst merkwaardig pianist; voor zover ik weet — en ik ben een jaar bij hem in huis geweest — raakte hij normaal nooit een piano aan; maar als kunstenaars uit Europa voor een recital een accompagnateur nodig hadden, werd daarvoor dr. Prange gevraagd. En in één dag, of desnoods een middag, studeerde hij dan muziek in en werkte zichzelf bij tot het vereiste niveau. Mijn latere schoonvader, M. A. A. van Mook, gaf Aardrijkskunde en Boekhouden, en een van de Geschiedenisleraren, L. D. J. Reeser, is later Directeur van de H.B.S. in Semarang geworden, en woont nu, 97 jaar oud, in Zeist. Het is misschien wel aardig te melden, dat Ir. Soekarno's Indische tegenspeler, wijlen mijn man, H. J. van Mook, ook de Soerabajasche H.B.S. heeft afgelopen en in 1911 eindexamen heeft gedaan. Een van zijn vrienden en klasgenoten, was de in zijn Delftse studententijd beroemde stuurman van Laga, Nappie Guldenaar.

Vanuit het 2e klasse-lokaal (beneden) kon ik in het 3e klasselokaal (boven) Annie (Romein) Verschoor zien zitten. Misschien was dat 3 c, een „beruchte" klas, wegens de onhandelbaarheid van sommige jongens, onder aanvoering van Bos Otten, die het bestond af en toe op het erf!! in het vrije halfuur een mertjon bantengan te gooien; die dingen, die je, zoals de naam zegt, niet aanstak, maar hard neer smeet, gaven een goede knal; op dat moment stond de dader met onschuldig-lege handen, zodat hij nooit gestraft werd, hoewel iedereen wist, wie aan dit ongehoorde gedrag schuldig was. Wat men in die dagen al „ongehoord" gedrag vond!

In de 1e zat ik met Poppie Bergveld, Els van Leeuwen, een meisje Von Banniseth, op wier voornaam ik niet kan komen, Wies Monteiro en Minette de Sauerpont Domis; de jongens ontsnappen en bloc aan mijn herinnering.

In de 2e klasse waren o.a. Martha Soesman, Trude Waleson, Gientje Tromp de Haas en Clemmie Derx; en verder Piet Wyga, Sim Kie Aay, die altijd daverende cijfers had, en een lange Chinese jongen Tan (?) en Chris (?) Schell, die een paar jaar geleden op Mallorca is overleden; en Soebroto en Sliedrecht en anderen van wie ik de namen niet meer weet.

Ik wou ook wel, dat ik wist, waar ze allemaal gebleven zijn...

In 1912 ging mijn vader met verlof naar Holland en verdween ik dus van de Soerabajase H.B.S.

A. D. van Mook-Maureau.

Land Van De Ochtendstilte

Woeste hoogten en kale bomen,
Diepe vlakten waar brede stromen
Bruisend ruisen en hotsend botsen
Tegen de kale, harde rotsen.

Hoge heuvels waar het struikgewas
Welig tiert. Tussen het hoge gras
Heerst doodse stilte in de nacht.
Want de dood loert op een prooi en wacht.

Korte rust... dan gefluit van kogels.
Mensen als opgejaagde vogels
Vluchten angstig van de onheilsplek
Waar de doden liggen uitgestrekt.

Een stilte... onheilspellend heerst er
plotseling. Slechts een enkel schot, vèr,
Verbreekt de stilte aan het front
De vijand komt! gaat van mond tot mond.

Bange uren, kwade geruchten.
Vrouwen, kinderen, allen vluchten.
Waarheen? Weg, ver weg van het geweld!
Weg van het bloedig oorlogsveld.

Steden liggen in puin, verlaten.
Weder veroverd door soldaten.
Brokken stenen, eens een groot gebouw.
Mensen gedompeld in diepe rouw.

Verschroeide aarde siert nu het land.
Waar eens arbeidde een noeste hand.
Kale bomen in een lange stoet
Staan blakerend in de zonnegloed.

Benita Nagel-Neijs

HAAI EN KROKODIL

N.a.v. Dr. A. L. J. Sunier's „Lesje Viskunde voor Tjalie" op blz. 14 van T.T. 1-8-1971 een aanvullinkje:

In Zuid-Celebes in mijn Bonthain-ressort gelegen in de Makasser- of Zuid-West „poot" van Celebes, noemde men:

de haai = ikan mangéwan of kortweg:

a mangéwan.
mangéwan labakti (gevlekte) = tijgerhaai.

b. Daar in Zuid-Celebes was men helemaal niet bang voor de mangéwan, maar voor de mangéwan labakti was men doodsbang.
De haaienvanger (hengelaar) viste met een speciale haaienhaak en idem lijn, waarvan 't haakeinde bestond uit een stuk ijzeren ketting.
Een aan de haak geslagen mangéwan probeert eerst de haak uit zijn bek te schudden.
Lukt dat niet, dan vlucht hij en trekt de visser + lippaz (sloep) achter zich aan. Daardoor blijft de lijn **strak.** Als hij uitgeput is, wordt hij „binnengehaald".
Zit echter een mangéwan labakti aan de haak, dan **vlucht** hij **niet,** maar **valt aan,** d.w.z. gaat op de lippaz af, waardoor de lijn slap gaat hangen. De visser kapt dan direct de lijn door en smeert hem, zo snel mogelijk.

c. Op diepe plaatsen, waar haaien kunnen komen, durft een krokodil zich niet te vertonen.
Kinderen van de strandkampongs mochten daarom alleen in 't diepe gedeelte baden.
In 't ondiepe gedeelte, vooral bij riviermondingen, mochten ze niet baden en/of spelen, want er waren geen haaien en dus weleens krokodillen.

O. H. Kiliaan

Koninklijk Bezoek

Brief uit Indonesië.

Het bezoek van Koningin Juliana en Prins Bernhard aan Indonesia is een triomftocht geworden zonder weerga. Mogelijk als weeromstuit op de tijdens het Soekarno-bewind opgedrongen vijandigheid tegen alles wat Nederlands was, heeft het Indonesische volk van dit bezoek gebruik gemaakt, zijn ware gevoelens te demonstreren.

Al dagen, voordat het bezoek plaats had, reden studenten van beiderlei kunne door de straten der grote steden met statie-foto's van Juliana en Bernhard op de borst of voorop de scooters of fietsen en weerklonken in honderdduizenden Indonesische woningen, tot in de verste dessa's via radio, transistor en televisie, Nederlandse liedjes.

Uren voordat het K.L.M.-vliegtuig landde op Kemajoran International Airport, verdrongen zich al honderd-duizenden langs de protocolaire wegen van het vliegveld naar Istana Merdeka.

Ze bleven "kasak-Kusuk" en "nontonnen" tot uren nadat de Koninklijke stoet van ruim 100 wagens al lang voorbij was. Djakarta was een vlaggen-zee. Juliana moest op Kemajoran een orchidee-boeket in ontvangst nemen en Bernhard kreeg de traditionele bloemenkrans omgehangen. De Koningin moest zoveel handen drukken, dat je er als televisie-kijker zelfs moe van werd.

Toen het Paar op de 27e de Djakarta-Fair bezocht, bedroeg het aantal verkochte toegangskaarten ruim 300.000 (gemiddelde verkoop 60.000 per avond) ongerekend de honderden genodigden en zij die zich zelf genodigd hadden (over de schutting). Toen de Koningin met President Soeharto zich waagden aan een nationale dans, riepen de aanwezige duizenden jongeren "Dag Oma!" Hare Majesteit merkte ietwat vertederd op tot Soeharto: "Hoort U? Ze noemen mij "Oma". Wist zij, dat onze jeugd haar daarmede de hoogste eretitel gegeven had? Want "Oma" is toch in ieder Indisch en Indonesisch gezin, onbetwist de meest vereerde persoon!

De ontvangst van de "Tamu Agung" te Bogor was zonder meer fenomenaal. Tien rijen dik verdrongen jonge, oude en zelfs heel oude enthousiastelingen met rood-witte en rood-wit-blauwe vlaggetjes zich langs de weg van de grens der gemeente tot aan het paleis. Enige dames droegen een spandoek waarop stond: "Leve Juliaantje". Die zullen dus wel niet zo heel jong zijn geweest, al mag men dat van dames natuurlijk niet zien of zeggen.

Koningin en Prins bezochten te Bogor de wereldberoemde plantentuin en gebruikten daarna de lunch te Tjipanas. Langs de gehele bergweg van Bogor tot Tjipanas wapperden van alle bungalows de Indonesische en Nederlandse vlaggen en verdrong zich de jeugd op ieder plekje vlakke grond, gekleed in



rood-wit-blauwe en oranje pakjes en jurken.

Na de lunch arriveerde het Koningspaar, vergezeld van "Ibu Tien" en de Gouverneur van West-Java te omstr. 3.30 uur te Bandung. Waar de hotels reeds dagen van tevoren tot de nek toe gevuld waren met belangstellenden vanuit andere plaatsen en waar de bevolking in zo grote aantallen toestroomde, dat de stoet van auto's nauwelijks passeren kon.

Te Bandung ontving Hare Majesteit van het stadsbestuur de (gouden) sleutels van de stad en een miniatuur gouden ere-pajung.

De Koningin en Prins bezochten met "Ibu Tien" (echtgenote van President Soeharto) de beroemde krater van de Tangkuban Prahu en vervolgens het Blinden Tehuis, waar het gezelschap werd verwelkomd door de directie en vertegenwoordigsters van "Blindenzorg Indonesië", de dames A. H. Nasution (echtgenote van Generaal Nasution), Joyce Mantiri, Soemarjo en Kadarsan.

Ik sta hier even bij stil, omdat dit sociale project voor Indonesie van de grootste importantie is. Geen enkele lichamelijk misdeelde is er in dit land zo erg aan toe als de blinden. Zij die hier bekend zijn, weten dat zelfs een man zonder armen en benen nog een living kan verdienen. Alleen de blinden niet. En de gevreesde trachoom-ziekte, die hier endemisch is, vraagt nog steeds — als gevolg van de verwaarlozing van de gezondheidszorg tijdens de Japanse bezetting en het Soekarnoregiem — in de dessa's en vooral onder de jeugd vele slachtoffers. Daar wordt nu door "Blindenzorg" hard aan gewerkt. Zowel de medische als de psychische zijde van het probleem worden door de vereniging, waarvan Mevr. Dr. Ali Sadikin (echtgenote van de Gouverneur van Djakarta) voorzitster is en Ir. Sosrohadikusumo adviseur, met onverflauwd enthousiasme aangepakt. In mei vorig jaar legden de dames Mantiri en Soemarjo de basis van een samenwerking tussen R.C.M. en "Blindenzorg" in Nederland en Sociale Zaken en "Blindenzorg" in Indonesië.

Momenteel vertoeft hier de Hr. van der Swan uit Nederland, om die samenwerking te vervolmaken. De medische kant van het vraagstuk wordt verzorgd door een samenbundeling van oog-specialisten onder leiding van Prof. Med. I. Salim en de psychische rehabilitatie wordt verzorgd door de dames Mantiri en Soemarjo en medewerkende psychiaters en psychologen. Die rehabilitatie vordert gestaag (uitweg werd gevonden in de opleiding tot masseuse en masseur) maar langzaam. Pecunia causa. De gift van Hare Majesteit van Nfl. 100.000,— (ruim Rp. 10.000.000,—) is derhalve een zeer nuttige steun in de goede richting.

Vanuit Bandung reisde het Koninklijke Paar naar Jogjakarta, waar men de Kraton en de nabijgelegen Borobudur bezocht en Juliana Ajam Opor en Srabi proefde (waar zij sindsdien een grote voorliefde voor heeft en die haar derhalve op de hele verdere reis werd opgediend) en vervolgens Bali, waar men zich uitsloofde om Hare Majesteit de beste Barong-dansen te doen zien. De Koningin was opgetogen over de Balinese dansen en het volk was verrukt over de eenvoudige en toch zo vorstelijke Ratu.

Verlaten we even het Koninklijke gezelschap, dan ontmoeten we de nieuwe Nederlandse Minister van Buitenlandse Zaken de Hr. Schmelzer, die aan zijn Indonesische collega Adam Malik om inlichtingen verzocht over het vraagstuk der "Tapols" (politieke gevangenen). Hij deed dat op een wijze die waardering verdient. Hij begon namelijk te verklaren, dat hij zich niet wilde mengen in de interne aangelegenheden van Indonesië, maar dat die kwestie de aandacht had getrokken — evenals het probleem van de repatrieering der Ambonnezen — van politieke partijen in Nederland. Malik gaf hem volkomen openhartig antwoord. Wees er op dat van de 45.000 Tapols er in dit jaar nog 22.000 in vrijheid zullen worden gesteld, maar dat het grootste probleem is hun weder-opname in de gemeenschap, die nu eenmaal gruwt van alles wat naar Communisme riekt. Het Ambonnezenprobleem zal in wederzijdse samenwerking worden opgelost.

Het zal opgevallen zijn, dat de Hr. Schmelzer niet gesproken heeft over de uitbetaling van achterstallige pensioenen en salarissen aan ambtenaren en ex-ambtenaren van de Nederl. Ind. Regering voor de 3½ jaar in Japanse gevangenschap doorgebracht. Ook niet over de onverkorte uitbetaling van pensioenen en onderstanden aan Nederlanders die nog in Indonesië vertoeven. Evenmin over eventuele repatrieering van ex-Nederlanders, die onder vigeur van de R.T.C.-overeenkomst en als gevolg van verkeerde voorlichting der toenmalige regeringen in Nederland en Ned. Indië opteerden voor het Indonesische Staatsburgerschap. Alhoewel zij daar noch qua opleiding, noch mentaal geschikt voor waren. En die hier nu misplaatst zijn en door de Nederlandse Regering nogal nonchalant vergeten worden, alhoewel vreemde "gastarbeiders" in Nederland hoogst welkom zijn.

Maar ja, dat zijn blijkbaar vraagstukken, waar geen politieke partijen daar te lande zich druk om maken. Men kan nu eenmaal niet aan alles denken......

lees verder volgende pagina, 1e kolom

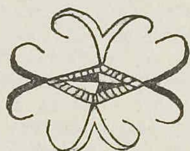
Enfin, laat ik daar ook maar niet verder over spreken en liever terugkeren tot Koningin en Prins.

Ondanks alle zure en domme opmerkingen van communistische en cryptocommunistische kringen in Nederland, leidt het niet de minste twijfel, dat het bezoek van Juliana en Bernhard een onschatbare bijdrage is geweest voor een hernieuwde en zeer nauwe samenwerking tussen Indonesië en Nederland. Niet alleen gebaseerd op materiele waarden, maar vooral op gronden van veel hogere orde. Namelijk op wederzijdse waardering en vriendschap, gegeven en ontvangen met open hart van beide kanten.

De summiere veiligheids-bewaking bij dit bezoek (geen tanks en pantserwagens als tijdens de bezoeken van communistische staatshoofden gedurende het Soekarno-regiem, doch slechts enkele politie-mensen op motorfietsen) is achteraf niet eens nodig gebleken. Wel als "hormat" natuurlijk, niet als beveiliging. Want de mensenmassa's die Koningin en Prins omgaven, waren alleen maar uitbundig blij, wat op zich zelf al een unicum mag heten bij dit overigens zo flegmatieke volk. Van Nederlandse kant werd geen "superieure houding" aangenomen. Er was niets anders dan vriendelijkheid en hulpvaardigheid van beide kanten, een eenvoudige openheid van mens tot mens.

Het valt in hoge mate te waarderen en opent de beste perspectieven voor de toekomst van Nederland en Indonesië.

August Daruch



„Koningin Juliana Houdt van Sajoer Lodeh"

Zo arm als de Nederlandse bladen waren aan interessante copy over het bezoek van Koningin Juliana aan Indonesië, zo vol waren de Indonesische bladen ervan. Sommige nieuwtjes waren echt leuk, zoals het ondervolgende, dat wij ontlenen aan de "Sinar Harapan" van 28 augustus 1971, onder de kop die wij boven dit artikeltje plaatsen.

„Al na één dag in Indonesië is Koningin Juliana van het land gaan houden, aldus majoor Loes Coldenhoff, de adjudante van H.M. die haar steeds vergezelt.

Het meest verrukt toonde zich de Koningin over een mand met specifiek Indonesische vruchten, een zeer artistiek opgestelde creatie in de zitkamer vóór het slaapvertrek voor Hoge Gasten.

Keer op keer naderde Koningin Juliana de op een tafel uitgestalde vruchten om aan haar bewondering uiting te geven voor de "fruit arrangement".

De vruchtenschikking had gebruik gemaakt van pisang, djeroek, blimbing enz. Ook van in Oost-Java gekweekte appels.

H.M. noemde de sajoer lodeh "heerlijk" en het Indonesische slagerecht wekte haar eetlust op.

Nadat zij verleden donderdag uit Kemayoran in het Paleis was aangekomen, werd aan H.M. gevraagd, of zij Indonesische dan wel Europese maaltijden wilde hebben.

"Graag het eten uit dit land", verzocht Koningin Juliana aan Pak Tatang, hoofd van de huishoudelijke dienst van het paleis.

Het menu voor de Hoge Gasten bestond uit sajoer lodeh met "slada Indonesia", die onder meer was samengesteld uit komkommer, gebakken aardappelen, spiegeleieren en "lalap" van jonge tèrong.

DE RUPS

Een opwellende herinnering naar aanleiding van het artikel "Verklaarbare dingen" van Pim in Tong Tong van 1 september.

Wij woonden op Ambon (gek hè, je zegt nooit ik woon op Schiedam) en op een middag kwam mijn man, die zich aan het kleden was, haast schuimbekkend de kamer uit. Zijn ogen puilden uit zijn hoofd; hij was buiten zinnen van de jeuk.

"Naar de badkamer, gooi alles uit, sirammen!" Het hielp niets, werd zelfs erger. Toen was het, dat ik me een verhaal herinnerde, dat een oude Indische dame me eens had verteld over haar zoontje, dat uitzinnig van de jeuk uit een boom klom. Ze had het bestreden met olie.

Ik haalde het blik bakolie uit de keuken en goot het mijn man over het hoofd, zodat de olie over het hele lichaam droop.

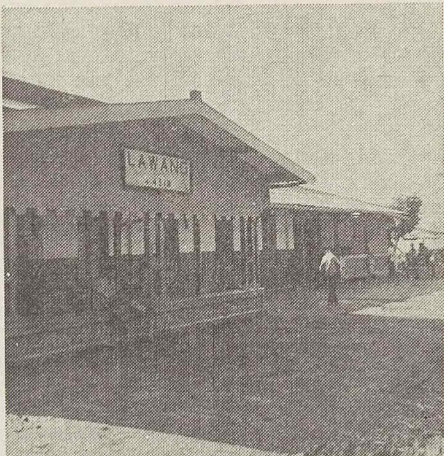
Toen verdween de jeuk, maar liet mijn man volkomen uitgeput achter. De bedienden doorzochten voorzichtig zijn kleren, en vonden de oorzaak. Een harige rups in zijn broekzak.

Nu ik terugdenk, wat zorgden onze bedienden altijd geruisloos, dat alles in orde kwam. Ik heb me zelfs nooit afgevraagd, hoe ze het pak weer schoon kregen.

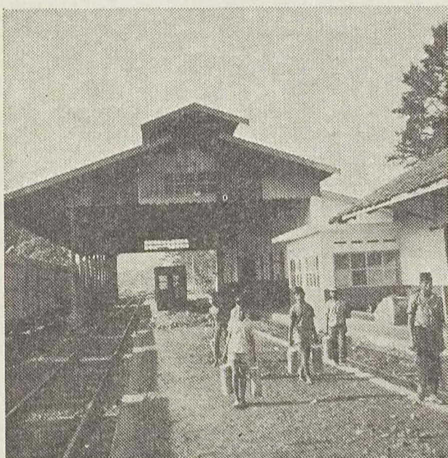
A. Moll-Lips

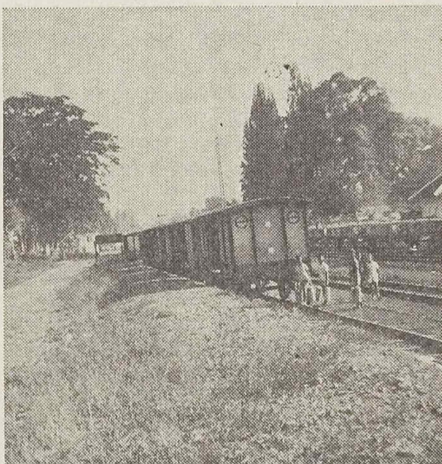
LAWANG





Tong Tong's mederedacteur, de Heer G. Bartman, maakte tijdens zijn recente verblijf in Indonesië o.a. de hierbij afgedrukte aardige foto's van Lawang, plekjes, welke lezers die in Lawang hebben gewoond of er vaak langs kwamen, met veel plezier zullen herkennen.
Boven links: Het witte kerkje van Lawang dat ik vanaf mijn jeugd ken. Ik heb hier de H. Mis bijgewoond. (sept. '69)
Boven rechts: Station Lawang. + 491 m. Het ligt daar stil en er komt haast niemand. Wat was het er vroeger gezellig druk!
Weekenders uit S'baia om in Lawang te wandelen of te zwemmen. De satee Lawang was onovertroffen!
Beneden links: Station Lawang. "Es lilin! Es lilin!"
Beneden rechts: Emplacement station Lawang. Als je goed kijkt, en je hebt scherpe ogen, kun je op de achtergrond flauw de gunung Wedon zien, hier schoten we in 1922 onze eerste kidang.





Indonesisch leerdicht

1. Kalau tak bermeriam
   Baiklah diam.
2. Kalau tak berlela
   Baiklah merela.
3. Kalau tak bersenapang
   Baiklah bagai djalan lapang.
4. Kalau tak berpadi
   Sebarang kerdja tak djadi.
5. Kalau tiada beras
   Kerdja tiada keras.
6. Kalau tiada beruang
   Kemana pergi bertjuit-tjuit.
8. Setali pembeli kemenjan
   Sekoepang (segobang) pembeli
   ketaja.
9. Sekali lantjungkeudjian
   Seumur orang tak pertjaja.
   Eenmaal als valsaard ontmaskerd,
   En niemand vertrouwt je in je leven
   meer.

Ingez. door W. F. W. Schardijn

"KUKU TJINA MATI"

Naar aanleiding van het verhaal van Lin Scholte in Tong Tong van 15 augustus over Kelip 2 volgende:

Als Chinese herinner ik mij uit mijn prille jeugd, dat als mijn grootmoeder haar nagels aan het knippen was, wij alle afgeknipte nagels zorgvuldig moesten verzamelen, die ze dan in een flesje stopte, met het gevolg, dat ze rijen flessen met nagels had staan.

Op onze vraag, waarom ze dat deed, zei ze, dat ze anders alle afgeknipte nagels moest opzoeken als ze dood was en dus eiste, dat alle flessen in haar doodkist werden gestopt, als het zover was.

Dit verklaart misschien de uitdrukking "kuku tjina mati" over de vuurvliegjes.

A.v.Z.

Indentiteit en beschaving

Ik ben weer 100% pro Tong-Tong, nu ik de aller-miserabelste NOS-commentaren van Joop van Zijl heb moeten slikken!

Beschaving duurt inderdaad 3 generaties lang, alvorens verworven te zijn. Al mijn kennissen hebben privé gereclameerd bij de NOS en sommigen hebben om de naam van "Van Zijl's chef" gevraagd... om hun klacht beter te deponeren.

Af en toe heb ik "spitsroeden gelopen" als Nederlands paspoorthoudster! Ik ging zowat "door de grond" heen!

Goddank, goddank heeft Prins Bernhard de Indonesische pers extra dank betuigd "voor de hoffelijkheid" betoond t.a.v. dit Staatsbezoek.

H. E. Eichholtz - Wolterbeek

In uitzonderlijke en moedige tegenstelling tot al die assimilatie-processen, waarin Negers Blanke moeten worden en b.v. Mexicanen Amerikaan (waardoor **zuivere identiteit** verloren gaat!!) en hier in Holland Indo's en Antillanen hardnekkig "honderd procent Hollander" moeten zijn, lazen we in TIME van een kordate actie om de eigen identiteit per sé **te behouden!**

Tot voor kort immers gingen in de U.S. blanken en negers op separate scholen en reden de scholieren in separate bussen. Sinds echter de **integratie** goed doorgezet is, is er in heel Amerika een geweldige verhuizing aan de gang om de leerlingen per sé "door mekaar te gooien", zodat scholieren vaak mijlen ver van hun wijk op andere scholen moeten. Op zo'n manier hoopt men af te komen van de oude ghetto wantoestanden. (Alsof de scholen dit veranderen kunnen, terwijl de mentaliteit hetzelfde blijft!) Deze massa-verhuizing werd nogal dociel uitgevoerd, want nu wilde niemand meer voor "raciaal" uitgekreten worden.

Maar de Chinezen van China Town (in San Francisco) lieten zich niet uit hun eigen wijk zetten. En een actie van Chinese huismoeders wees al dat geassimileer af en wilde chinees blijven in de eigen wijk. Dr. Dennis Wong bracht dit streven krachtig onder woorden: "Wij willen niet hebben dat het identiteitsbesef van onze kinderen wordt bedorven door vermenging met blanke kinderen. Wij hebben een spreekwoord dat zegt dat het tien jaar duurt om een boom te planten en honderd jaar om een persoon te cultiveren!"

Zowel Mevr. Eichholtz als Dr. Wong vestigen hier de aandacht op het feit dat veel maatschappelijke, raciale en politieke conflicten au fond **beschavings**conflicten zijn, dus van minder beschaafde mensen tegen beschaafde. Bij een ander volk op bezoek komen en de armoede van dat volk breed uitmeten is gewoon onbeschaafd. Daar hebben politieke of sociale gedragingen van de beoordeelde niets mee te maken. In Amerika: het is opvallend dat de Chinese en Japanse groepen in Amerika nooit last hebben van assimilatie-ruzies. Daar voelen ze zich eenvoudig te hoog voor......

Bij bestellingen van de oude boeken, niet direct de giro overmaken. Er is in de meeste gevallen maar 1 exemplaar in voorraad en misschien is een ander U net voor geweest! Dus bestelling per briefkaart, betaling na ontvangst!

Kenteringmaannacht in Bogor

De droge tijd komt weer met lichte manen
in lange nachten, koel van wind en dauw.
Olielampjes gaan door kanarielanen
en in een vleug odeur verschijnt een vrouw.

Licht in de huid, de tanden en de ogen:
pigment uit weerlicht, dat de tuinen blauwt;
lippen om vocht, dat van de sterren dauwt
en vonken maanlicht onder wimperbogen.

O, teder dier, wordt naakt gelijk de reeën,
die voor 't paleis, heel in de verte, schreeuwen,
wordt goud als Sita's hert, kom in mijn dromen.

Ik dood je dan voor een verloren bruid.

Kil, stil maanweer. Uit wat waringinbomen
ruist ineens regen: geesten treden uit.

G. J. Resink
Uit: "Op de Breuklijn"

Soendanees Kinderspelletje

Soendanese kinderspelletjes voor binnenshuis, als 't regende of als de kleintjes 's avonds voor 't naar bed gaan, wat lastig waren.

1. **Soer-ser.**

Allemaal in een kring op de vloer zitten met de uitgestrekte benen naar elkaar toe.

De voeten vormen dan ook een kring. Op de tenen legt men een klein kussen of een opgerolde handdoek of iets dergelijks. De voeten moeten de hawoe (vuurhaard) voorstellen en het voorwerp op de tenen, de pan met sajoer (Ind. groentenprut-soep).

Wij wrijven dan op en af over de benen en zingen daarbij:
Soer-ser, soer-ser (schuif op 't brandhout).
Angeun aing atjan asah (mijn sajoer is nog niet gaar).
Di soeloehan-koe tamiang (het stookhout is tamiang. Houten arenplaten hout).
Tamiang panggih ti djalan (het hout vond ik op straat).
Djalan pondok, djalan pandjang (de korte, de lange weg).

De zang stopt en gewoon zeggen: Assaàn-assaàn (nu eerst proeven).

Je trekt 'n slipje van je hansop in de vorm van 'n notedopje en je doet net, of je wat uit de sajoerpot in je hansopnotedopje schept.

Dan doe je net, of je uit dat notedopje iets opslurpt en je constateert: Koerang oejah (niet zout genoeg).

Dan stamp je met je elleboog in je handpalm en zingt op een dreunwijsje:
Doeg-doeg brò
Doeg-doeg brò (doeg-doeg is het stampgeluid en bij brò keer je je handpalm om, boven je sajoer, alsof je er 'n hand vol zout bij doet).
Di oejakan saboblokkò (zouten met een bamboe-mandje vol).

Dit doe je 2 x en dan ga je weer door met Soer-ser, enz.

Dan weer 'n keertje proeven, maar nu mankeert er een ander ingrediënt aan en wel een sambal van gember. Weer ga je nu sambel djahé stampen.
Doeg-doeg brò
Doeg-doeg brò
Sambel djahé sa bòbokò (gember sambal, een mandje vol), dan weer soer-ser en na proeven mankeert er trassi (garnalenprut) aan. Dat haal je bij de kleintjes, z.g. uit hun oortjes, of onder hun armpjes (oksels) vandaan, wat natuurlijk kietelt en de kleintjes doet lachen.

Dan weer soer-ser en weer proeven. Nu mankeert er nog kemiri (soort walnoot met steenachtige dop). Dat haal je z.g. tussen de teentjes van de kleintjes vandaan, wat ook weer hilariteit veroorzaakt.

Weer soer-ser en weer proeven.

Nu is de sajoer prima en ieder doet net, of hij van de sajoer smult, maar allemaal uit dat slipje-notendop-frommetje.

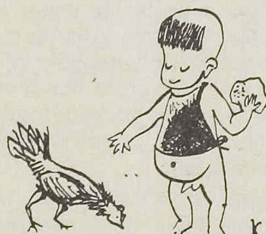
Dan wordt de z.g. pot van het vuur (tenen) gehaald en in 'n hoekje van de kamer gedeponeerd en gaat iedereen z.g. slapen.

Als men weer op staat, vraagt één: "Wie wil er nog wat sajoer?"

Natuurlijk allemaal. Maar, ach heden, de kat heeft alle sajoer opgegeten en dan

Uit of
nog een keertje soer-sèr, of een ander spelletje, tot de kleintjes slaperig worden en naar bed gaan.

Pim



HABINSARAN

Het land van de Zonnestraal

"Daar is uit 's werelds duis're wolken
Een licht der lichten opgegaan.

Toen de Civiel-Gezaghebber Köhler het hem toegewezen gebied doorreisde, zag hij over de bergenrand aan de Oostzijde de zon verschijnen.

De stralen van de Mata Hari vielen op het wondere landschap, waarvan hij de schoonheid niet vermocht te omschrijven. Toch voelde deze man de waarde van de welluidende naam die het stuk Scheppingswerk, in het hart van Sumatra, aan zijn zorgen toevertrouwd droeg: "Het Land van de Zonnestraal".

Hoe denken wij oudgasten in deze donkere dagen aan ons heerlijke Insulinde; aan het land van het stralende licht!

De meesten van ons hebben in hun jonge jaren gehoor gegeven aan de "Roep uit het Oosten".

Wij wilden varen in het kielzog onzer vaderen, die de driekleur van het kleine land aan de Noordzee hebben laten wapperen boven alle oceanen.

Als er in dat verlangen iets geweest is van eer- of heerszucht of gelddorst, dan zal de herinnering daaraan de vreugde van het gedenken wel zeer storen.

Hoe afwisselend van samenstelling was de schare jongelieden die daar gingen "De Zon tegemoet".

Er gingen er met verschillende brevetten; sommigen met het verdiende "Cum Laude".

Zij gingen uit Wageningen bestemd voor zoveel welvaart-wekkend werk; de soms nog zo jonge Indologen voor zo belangrijke posten; de mannen voor het verantwoordelijk werk in de fabrieken.

En al de anderen: de handelsmensen, onderwijzers, officieren van Land- en Zeemacht en Koopvaardij, doktoren, houtvesters, juristen, bouwkundigen.

De meesten wisten niet waar zij zouden wonen. En na of met die allen van jeugdig vuur vervuld ging de bloem van Neerlands dochterschaar, allen getrokken door het schone Insulinde.

Wij zijn nu terug in het koele vaderland, waar het licht schaars is en flauw.

Hoe hebben wij gewerkt onder de felle stralen van de "Dag-vorstin" waarvan wij in een sentimentele bui zongen:
"Lief'lijke Zonne zo helder en rein
Diep in mijn hart dringt uw heerlijke schijn",
maar die wij als een sombere bui ons dwars zat, met een andere naam noemden. Wat is het resultaat geweest? Laten wij prediker 1 er eens op nalezen.

Als wij de balans opmaken, blijkt dan dat wij dichter bij hét doel des levens gekomen zijn?

En nu luiden de Kerk-klokken en roepen ons toe:
"Komt tot Zijn schijnsel"
Zonder brevetten, zonder Cum Laude, maar... knielend.

J. van de Werf

Selamatan In Kolaka!

Het was in 1946 - de verjaardag van Prins Bernhard -. Wij, de notabelen van Kolaka, waren uitgenodigd door de "Kapitan" om een soort van Selamatan bij te wonen ter ere van deze dag.

Wij hadden de raad gekregen zwembroekjes mee te nemen en de militaire chauffeur zou wel weten, waar het festijn zou plaats vinden. Wel werd er gezegd, dat je nog een klein stukje moest lopen en door een kali moest waden.

Wat mij persoonlijk minder goed beviel, was het feit, dat dit allemaal op het heetst van de dag zou plaatsvinden. Bovendien had de adspirant-controleur zowel als de jonge tweede luitenant mij op het hart gedrukt niet af te wijken van de plaatselijke mores: dat was dan, dat wanneer je een glas "tjoe", de plaatselijke jenever, werd aangeboden door één van de aanvallige diensterttjes, dan moest het glas ad fundum worden leeggedronken. Als ik ergens mijn hele leven de pest aan heb gehad, dan is het wel aan dat „ad fundum" drinken: ik ben van nature een „proever" en ik word beroerd, als ik iemand zie, die 'n glas bier in één teug naar binnen laat glijden.

De dag was gezegend met een stralende zonneschijn-hemel en om twaalf uur zouden wij door een soort van landrover worden afgehaald van het controleursgebouw, waar ik samen met de adspirant en de luitenant was ingekwartierd. Na een kwartiertje reden wij een soort bospad op, dat zomaar ergens ophield: „Het is nu nog maar een klein eindje dit pad af", zei de chauffeur en toen de motor afgezet was, kon je duidelijk een kalietje horen ruisen. Het was inderdáád maar een klein stukje en daar stonden wij voor zo'n typisch bergkalietje, dat als een spatader, hier wat wijder, daar wat smaller door het heuvelland stroomde.

Wij stonden aan de hoge oever en het pad eindigde bij een duidelijk doorwaadbare plaats. Stroomafwaarts was een flinke verbreding, waar het water langzaam stroomde en je een grotere diepte kon vermoeden. Aan de overkant, de lage oever, was een bamboeafdak gebouwd, daaronder een tapijt van versgesneden pisangbladeren. Aan de borden, die er stonden, was het duidelijk, dat dit de plaats van de maaltijd zou zijn. Daarachter kon je huisjes vermoeden, want boven het geboomte krinkelde traag wat rook.

Op verkenning, na eerst weer schoenen en sokken aangetrokken te hebben, troffen wij daar de Kapitan en nog enkele mannen, die met belangstelling zaten toe te kijken, hoe de vrouwen bij een hutje bezig waren het eten klaar te maken.

Veel fiducie had ik er niet in, want in die landstreek had men kennelijk de zegeningen van de ui nog niet voldoende leren waarderen, waardoor de schotels naar mijn smaak niet voldoende „goerih" zijn. Er was een schaap geslacht en in ieder geval zag ik saté kambing klaarmaken, zodat het feest voor mij nog niet bij voorbaat bedorven was. Na een poosje wat rondgeklungeld te hebben, werden we dan „aan tafel" genodigd. Het was „siloh"-zittend voor je bord. 't Was vrij hard, want de rolstenen onder de pisangbladeren gaven niet mee......

Als pièce-de-milieu werd toen een gekookte schaapskop aangedragen en middenop geplaatst. Droevig kijkend met zijn glazige ogen, de lange tanden uitstekend, werd dit daarna door de dochter van de Kapitan rondgedragen. De adspirant had de eer de eerste te zijn. Die plukte wat van het wangvlees af, wat ik ook maar deed, want erg aanlokkelijk vond ik deze melancholische kop niet.

Mijn buurman, 'n klerk van het controleursbureau, wilde mij kennelijk wijzen, waar Abraham de mosterd haalt en stak kordaat z'n wijs- en middenvinger in de oogkas, plukte dat sombere oog eruit en slurpend ging dit naar binnen.

Ik dacht: „Nu word ik beroerd", maar dat viel mee...... Hij spoog de lens zelfs niet uit......

Jaren later las ik in een kookboek van 1890, dat bij 't serveren van een kalfskop de eregast „ene zilveren lepel worde gegeven, opdat hij de ogen daarmede uitlepele......"

Na een paar stukken lontong en nog wat weinig aanlokkelijke bijspijzen kwamen twee wichtjes aanschuifelen, waarvan één de fles met tjoe in de hand hield. De ander nam mijn glas, schonk er 'n fikse borrel in en met twee handen overhandigden zij mij het naar brandspiritus ruikende vocht.

Hierop nam ik 't glas resoluut over, proefde er vriendelijk van en zette het voor mij neer. Helemaal tegen de gebruikelijke regels, maar ik liet mij niet te pakken nemen! Ondertussen zag ik de anderen braaf zich onderwerpen aan de mores, maar ik dacht er het mijne van.

En terecht - want het duurde niet lang, of enkele Indonesiërs begonnen al tekenen van opwinding te vertonen. Zoals gebruikelijk bij een rijsttafel was de maaltijd eigenlijk een korte affaire, en iedereen zat wat na te boeren met alcoholwalmen bovendien. Eén van de jongste Indonesische klerken was toen al bijna niet meer op z'n plaats te houden door de drank.

Een voor mij ongewoon gezicht: een Indonesiër boven zijn thee te zien.

Toen iedereen verzadigd was, werd het sein gegeven om te water te gaan. De meeste Indonesiërs hadden dit snel opgelost: ze deden de kain af of hun broek uit en stonden in hun zwarte katong. Wij Europeanen moesten nog 'n struikje opzoeken, om onze zwembroeken aan te doen.

Het koele bergriviertje was een weldaad. De alcoholwalmen sloegen het lichaam uit en toen kwam de klap op de vuurpijl: onze dienstertjes, alleen in hun kain gingen ook te water......

Nu mag een bikini door zijn openbaarheid ons veel ónthullen en opwinden, maar een natte kain met zijn vèrhullingen werkte op deze benevelde geesten nog sterker en het werd in het water onder de gebruikelijke gilletjes een je ware „catch-as-catch-can".

Toch hielp de afkoeling wel -. Na een poosje spartelen was het gezelschap wel uitgesparteld en werd na het aankleden de terugtocht aanvaard.

Er was nog voldoende tijd voor de bekende middagdut na een uitzonderlijke ervaring.

R. Westerkamp

EIGEN VONKEN

Door omstandigheden was ik eerst onlangs in de gelegenheid de Tong-Tong van 1 juni j.l. te lezen.

Met klimmende belangstelling en stijgende spanning heb ik het door Jan Weites geschreven stukje Nenek Alik gelezen. Ik moet uiting geven aan mijn grote waardering voor dit zo gevoelig geschreven artikel. Het behoort tot het beste dat ik ooit in je tijdschrift las. Iemand die zo kan schrijven en denken moet van bijzondere allure zijn en over aparte kwaliteiten beschikken.

Ogenschijnlijk zijn dat er maar weinigen, maar toch verbaas je je telkens weer wat een verborgen kwaliteiten er onder een groot aantal mensen schuilen. Iets van de goddelijke vonk is toch bij velen te bespeuren.

T. Vrijdag

Misschien begrijpt U nu, waarom ik mij helemaal tot de Indischman gewend heb, en de Nederlandse journalistieke en litteraire maatstaven heb laten varen. Mensen als Jan Weites en vele anderen zouden nooit hun kans gekregen hebben in bladen van Panorama af tot De Gids toe, omdat daar heel andere denk- en gevoelsmaatstaven heersen. East is East and West is West. Laat mensen uit de Oost in hun eigen blad aan het woord. - T.R.

WEET U . . .

Weet U wat "Bawèn" is? Een soort pisang! Pisang Bawen!

Setjang = kajoe setjang = sapanhout.

Banjoebiroe = blauw water!

Soemowono = soemo (kunt U terugvinden in koesoemo) = bloem.

Wono = kromo woord van "alas" = bos en is dus soemowono het bloemenbos!

Bandoengan. Een "bandoeng" is een grote ronde put of wel "twee of meer bijeen". Bandoengan zou kunnen betekenen: een plaats waar een put staat!

N.B. Wanneer horen we wat de juiste betekenis is van het woord: Tedji?

G. H. BARTMAN

TJOBA TOCH

In alle haast, maar met heel veel plezier, telde ik mijn centjes. Hoeveel kan er af? Tellen en nog eens tellen. Dat moet je nu eenmaal, als je met een weduw-pensioentje moet rollen, net genoeg om van te leven, maar weer veel te veel om te sterven.

Je bent alleen vlug „uit"-geteld! Ik had de oudjes in het bejaardentehuis „Spiegelzicht" beloofd te komen, naar hún bazaar.

Het weer was somber; de wegen waren nat, maar af en toe scheen de zon. Van zo'n ogenblikje profiteerde ik. Maar waarschijnlijk ook een manneke, dat met stok gewapend uit wandelen ging. Op een druk punt — dicht bij het station — moest ik m'n ogen gebruiken, en zag hem vóór mij lopen — zó, van schrèt, schrèt! Hij liep aan de kant van de weg, veilig dus, maar zijn rechte houding, de sjaal slordig om zijn nek, zijn broek wat afgezakt, hoed wat scheef. Onwillekeurig keek ik naar hem en toen gebeurde het. De stok vloog in de lucht en het manneke lag languit op de grond, zijn bril stuk naast de stok! Eén haak daarvan lag een meter verderop.

Ik rende naar hem toe en zei: „Wat doen we nou?"

Hij richtte zijn hoofd op. Zijn ogen tintelden guitig, een druppeltje hing aan zijn neus en hij lachte.

„Kom, laat mij U helpen". Gelukkig kwam een dame me te hulp en samen kregen wij hem overeind.

„Kijk nou toch, nu is de bril stuk. In Uw zak, hè." Maar hij nam het me uit handen en zette het dingske op zijn neus met slechts één arm over z'n oor.

„Kom - waar moet U zijn? Ik breng U dan even. Waar woont U?"

„Ik wil het niet wéte!"

„Ja, maar Uw huis; waar moeten we heen?"

„Een tehuis."

„Ja, maar waar en welk tehuis is dat? Dan breng ik U wel even, gezellig wandelend en babbelend."

„Ik wil het niet wéte!"

„Wat wilt U niet weten? Wilt U niet met me lopen?"

Guitig lachend keek hij me aan. „Ik kan wel alleen. Ik wil het nog niet wéte, ik ben pas 90 jaar!"

Ik deed een stap achteruit en keek hem vol eerbied aan. Hij stak zijn hand uit en zei: „Hartelijk dank!" Zelfs zijn handdruk was nog stevig.

„Uitkijken, hoor, bij het oversteken!"

Hij zwaaide met zijn stok en keek nog even achterom en zwaaide toen met zijn hand.

Een krasse dame, 93 jaar oud, nog geregeld vliegend naar Londen voor sociaal werk, zei: „Ik heb een hekel aan oude mensen!"

Tjoba toch, zij willen het niet wéte!

Maar ik wil het best weten, dat dit een lesje is voor ons, voor straks, voor de toekomst, als wij zó oud mogen worden!

Mevr. P. Jüch-Arnold.

日本の陸海空軍は全部聯合國に降伏し、日本天皇陛下もこの降伏條件に御親署あらせられたので太平洋戰爭はこれを以て終了した。

この傳單の上には日本軍の捕虜となつた聯合國側の兵士と抑留された聯合國人民に對する聯合國當局の指令があり、即ち日本軍抑留下にある聯合國の將兵及び人民は須く各自の現位置に止まり、冷靜沈着に聯合國軍当局の今後の命令を待つべし。

日本の衛兵諸君がこの傳單を入手した時直ちに收容中の聯合國將兵及び人民に渡し、彼等に對しては出來得べくの親切を以て取扱はれたし。衛兵諸君はこの傳單を渡した後、即時各自の宿營地に歸還すべし。

IN accordance with the terms of the surrender of all Japanese forces signed by His Majesty the Emperor the war has now come to an end.

These leaflets contain our instructions to Allied prisoners of war and internees whom we have told to remain quiet where they are.

Japanese guards are to ensure that the prisoners get these leaflets and that they are treated with every care and attention. Guards should then withdraw to their own quarters.

Zelden heeft een vodje papier een zo grote blijdschap gebracht, als dit pamflet, dat enkele dagen na de capitulatie van Japan in augustus 1945 door geallieerde vliegtuigen boven de kampen van krijgsgevangenen en burgergeinterneerden werd uitgeworpen.

SJAM SITIE

Die lekkernij van zes en veertig jaar terug, zit zo in mijn geheugen en tong vast geroest, dat ik door het mixen van zoet, zout en zuur de smaak terug heb gevonden. Van alle jonge fruit of liever zo tegen half rijp aan, is 't best te maken. Jullie hebben een pereboom, hè? Peren kan je straks legio krijgen bij je langganan, of op de markt, maar „Sjam Sitie" nergens. Dus pluk ze, als ze nog lekker mengkel zijn. Schil ze heel dun onder de schil. Deel elke vrucht in vieren, harde klokkenhuisjes wip je eruit. Alles goed wassen en daarna flink inwrijven met één à twee eetlepels zout. Heb je meer, natuurlijk ook meer zout. Je kan ze ook in een afgesloten pan kotjok.

Je laat ze twee tot ongev. drie uur zo. Daarna weer wassen in ruim water, dan laten uitlekken. Ben je zover, kook dan één pond suiker of meer op, in één à anderhalve liter water, met hierin weer 1 theelepel tot 2 theelepels zout en 1 eetlepel vruchtenazijn. (Boogazijn.) Breng 't tot bij kookpunt en neem de pan van 't vuur. Doe dan het gewassen fruit erin. Na twee tot drie dagen daarin, is de Sjam Sitie", klaar. Aangeraden wordt om de pan, indien afgekoeld, gesloten in de koelkast te doen. Van tijd tot tijd roeren. Dit kan je van jonge appels, pruimen en ook perzikken maken.

Hoe de naam „Sjam Sitie" is ontstaan, weet ik niet, maar door zes en veertig jaren in mijn geest (herinnering) terug te gaan, zie ik ons huis in **Gang Klientjie** staan, daarnaast woonde de oude Mevrouw Hooydonck. Tussen die twee woningen in, liep een smal pad, die de niet toepasselijke naam Jagersweg droeg. Diep achterin, dit Jagerspad volgend, ergens daarbinnen, woonde die oude Chinese toekang „Sjam Sitie". Zo, als de zon voorbij 't Zenit was, konden we strijk en zet zijn belletje horen. Eerst tingling, dan de roep „Sjam Sitieie"! En wij riepen hem dan direct aan en dan voor op de stoep zaten we zijn manis assin of assinnan met sambel (zonder trassi hoor) zo lekkerrr te genieten. Kedong-dong-salak-bangkoewan-lokjo! Adoe dah ik houd op. Ngiler ik anders!

't Zou mogelijk zijn, dat hij zijn eigen naam aan zijn makelij gaf, die in onze oren vervormd overkwam!

☆

(Noot van de Redactie):

Inzendster F.M. die lang in deze buurt gewoond heeft, heeft zich vaak afgevraagd hoe toch zulke namen ontstaan konden als Gang Klientjie (Konij) en Jagersweg. Ze neemt aan dat in de 17de eeuw, naarmate Batavia zich uitbreidde, de hele streek ongeveer van Noordwijk tot Gng. Sahari een vlakte vol alang-alang en struikgewas was (zoals meer delen in W. Java sindsdien).

De Gang Klientjie zou door zijn nauwe begin naast Tio Tek Hong en het wijder uitlopen verderop wel wat op een konijnehol lijken. Vandaar dan de naam. Overigens verbaast F.M. zich over de naam JagersWEG, die toch beter JagersPAD had moeten heten......

DE KRONTJONG ZANGERES ANNIE LANDOUW

SUGENG (Annie Landouw) werd geboren in Solo (Soerakarta) in 1913, als dochter van de familie Imamredjo. Toen zij één jaar oud was openbaarde zich een oogziekte, die doordat de familie te arm was om een goede doktersbehandeling te doen plaatsvinden, tot totale blindheid leidde van het jonge kind.

Een Hollander: ANTON FERDINAND ROLAND LANDOUW, eigenaar van 'n venduhuis in Warung Palem Sala, was getrouwd met de jongere zuster van Annie's moeder. Zij hadden medelijden met het kleintje en omdat zij zelf geen kinderen hadden adopteerden zij via de burgerlijke rechtbank het kind. Zij doopten SUGENG om in ANNIE en de familienaam Landouw kreeg de kleuter toen ook mee.

Anton Ferdinand Roland Landouw had als hobby: meedoen met krontjongbands en hij nam Annie vaak mee naar uitvoeringen die plaats vonden te Solo. Hier ontmoetten zij Mr. Sudarjo Tjokrosisworo, die al grammofoonplaten had opgenomen. Annie bleek talent te hebben en door haar stiefvader en door Sudarjo Tjokrosisworo werd dat in goede banen geleid.

Toen Annie 14 jaar was trad zij zelf voor het eerst op in een krontjong concours op een Pasar Malam in Solo. Zij had niet alleen succes, maar won de zangwedstrijd. Een toenmalig bestaande platenfirma: BEKA, nam haar voor 3 jaar onder contract om goede krontjongplaten te maken.

Zo werd zij bekend niet alleen in de plaatselijke omgeving maar ook ver daarbuiten en trad zij over geheel Java op bij zangwedstrijden en concoursen.

In 1938 werd zij gevraagd om in de bloemenstad BANDUNG mee te werken aan de uitzendingen van de Bandungse omroepvereniging NIROM. Zij stond toen onder leiding van JAN SCHNEYDERS, een uitnemende Hawaiian guitarist.

Het jaar 1939 werd haar start voor buitenlandse tournee's o.a. naar Singapore tezamen met Mr. Abdullah, een bekende zanger uit Soerabaya. Terug van de buitenlandse tournee's verbond zij zich met de krontjonggroep: LIEF JAVA, samen met een vriendin, de nu al overleden Miss Rukijah.

Ook trad Annie Landouw op in vele films met Rukijah en Kartolo. De bekendste films waren: SITI AKBARI, THE BLACK HAWK, THE SEVENTH HEAVEN en FATIMAH, uitgebracht door the gebroeders Wong Film Company.

Annie Landouw maakte vele grammofoonplaten tot het uitbreken van de 2e wereldoorlog. Daarvan is vrijwel niets bewaard gebleven.

In 1950 ging zij over tot de maatschappij DUKT MUSIC die onder leiding stond van wijlen Mr. Sunar Pirngadie tezamen met Mr. Abdullah, leider van het toen nog bestaande krontjong ensemble Lief Java. Kort daarna werd dit ensemble opgeheven en voegde zij zich bij het Luchtmacht orkest SUARA ANGKASA onder leiding van wijlen Mr. Sutedjo.

Nu na een lang muzikaal leven te hebben geleid heeft Annie zich teruggetrokken uit de muziekwereld. Zij zingt nog wel voor liefdadige doeleinden en dan vooral haar eigen composities zoals: Stambul Oh Tuhan en Krontjong Special.

Liefhebbers van de stem van deze bijzondere vrouw kunnen nog wel één plaat van haar verkrijgen. Als zij moeite doen is er in de handel, ook in Nederland van haar de plaat te koop: KERONCHONG PEARLS, waarop ook bovengenoemde eigen composities staan.

Rudi Pirngadie

A la Tong Tong

Wij kregen een knipsel toegestuurd uit de "Sinar Harapan" van 26 augustus 1971, van een "helaas niet reproduceerbare foto," genomen in de TIM (Taman Ismail Marzuki, voorheen de Dierentuin, te Batavia) op een daar gehouden Pesta Seni Rakjat van een muziekgezelschap, genaamd **Krontjong Club Oud Batavia 1925**, in volle actie.

De foto laat een half gamelan instrumentarium zien dat geen enkele herinnering oproept aan onze oude Indische krontjongorkesten. Er wordt bij gezongen door een vrouw en alle spelers zijn meer dan 50 jaar oud. Dit is de eerste keer dat een Indonesisch gezelschap openlijk teruggrijpt naar "ons oude Indië", maar wij zijn ervan overtuigd dat ook het Indonesische volk evenals TongTong Indië steeds vaker in het geheugen zal hebben bij meerdere manifestaties, omdat men daar eerlijker (niet politiek bevooroordeeld) tegenover het verleden staat dan Nederland.

En dat niet de échte oude krontjong wordt gerepresenteerd, zal niemand dit "aangepaste" muziekgezelschap kwalijk nemen, dat in elk geval in naam een oude roem en eer hooghoudt.

LOH!

Tijdens de bersiap stonden er enige Indonesische Militairen op het dak van onze goedang om in de verte een Japse post te bestuderen. Eén der Militairen bespiedde met een kijker de verre post.

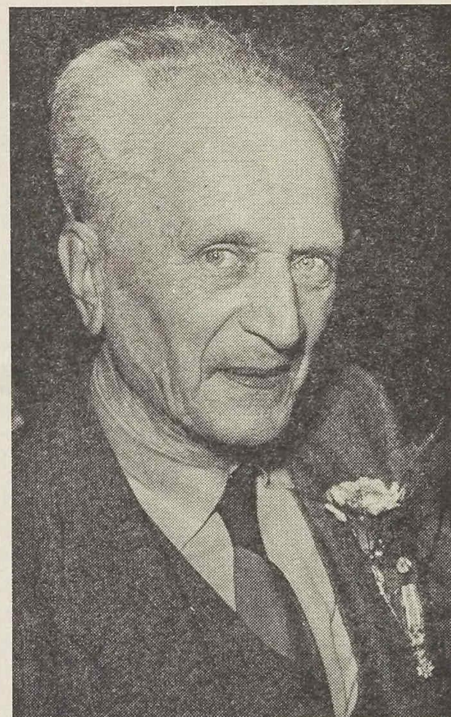
Opeens riep hij verheugd tegen een schutter: „Nah ikoe kèttoh!" (Ze zijn te zien).

Niet te lang wachten, dacht de schutter en gaf „dèèèrrr."

De kijker greep naar z'n hoofd en kreunde hardop: „Lóóó, kenèh kontjoné déwé." (Hè, we hebben een kameraad geraakt.)

C.A.

Dr. D. de Visser Smits



Dr. D. de Visser Smits, van 1915-1923 leraar aan de H.B.S. te Semarang, die binnenkort zijn 90ste verjaardag hoopt te vieren.

In de jaren 1915 tot 1923 was Dr. D. de Visser Smits leraar in plant- en dierkunde aan de H.B.S. te Semarang. Voor degenen, die les van hem gehad hebben, zal hij voortleven onder de bijnamen „Meester" en „Opa", welke laatste naam verwonderlijk is, aangezien hij in 1921 pas 40 jaar werd. Nu leven we in 1971 en wordt hij 90. Een uitzonderlijk hoge leeftijd niet alleen, maar bovendien geniet hij het voorrecht nog zeer helder van geest te zijn, zodat hij zich de namen van oud-leerlingen, die er behoefte aan voelen hem te komen gelukwensen op deze dag, zeker zal weten te herinneren.

Ongetwijfeld zullen er ook van het Studentenhuis Pegangsaän in Batavia, uit de jaren na 1923, oud-studenten zijn die hun opwachting willen komen maken.

Daartoe bestaat gelegenheid op 2 okt. a.s. van 3.30-5.30 uur in de bovenzaal van Restaurant Boslust, Bezuidenhout 2, Den Haag.

Voor evt. nadere informatie wende men zich tot mevr. J. W. de Wilde-Wilkens, Statenlaan 56, Den Haag.

Wie kan helpen?

Welk lief Indisch meisje (tiener) in Amsterdam zou een oude, niet meer zo gezonde en bovendien slechtziende dame eens per week willen helpen? Huishoudelijke klusjes die hoognodig gedaan moeten worden en die voor deze dame bijna onmogelijk zijn geworden. In dat grote Amsterdam met zoveel Indische mensen m o e t toch wel wat hulp te vinden zijn?

Toe, helpt U mevrouw L. V. E. Hoekje, Argonautenstr· 26hs, Amsterdam-Z.

BANDREK

Wie tijdens de Japanse bezetting in het burgergeïnterneerden-kamp van Boeboetan in Soerabaja heeft gezeten zal zich hem vast nog herinneren.

Hij was in Batavia geboren en getogen en midden vijftig toen we werden opgepikt. Hij leeft in mijn herinnering als een middelgrote stevige man met glad grijs haar, een kortgeknipte grijze snor en lichtgrijze vrijmoedige ogen.

Gekleed in een Engels legeruniform en met onder de arm het bekende stafje, zou hij voor een generaal hebben doorgegaan. Nu was hij hoofdagent van politie en hij was gekleed in shorts, tèklèks aan de voeten en een singlet om de stoere tors, dat was alles. Daarbij luisterde hij naar de roepnaam Djoh.

Na drie dagen in het oude strafgevangenen-kamp had hij de situatie geheel overzien en zijn eigen mogelijkheden bepaald.

Het kamp bestond uit twee reeksen van grote tienpersoons cellen met aan het einde van iedere reeks 'n gemeenschappelijke open badkamer. Deze beide gebouwen omsloten grote open loodsen, waarin de werkplaatsen van de strafgevangenen waren geweest. Daarnaast lag een groot veld braak bouwland en om dit hele terrein stond een vier meter hoge muur, die was opgemetseld uit kalksteenblokken.

De omstreeks twee duizend burgergeïnterneerden werden gehuisvest in de cellen, in de loodsen en in een van de badkamers. Gelukkig werden er van buiten zendingen toegelaten en was er vrij veel geld in het kamp waar niet direkt beslag op werd gelegd. Men kon dus van alles bestellen.

Djoh had onmiddellijk bamboe, gedèk en atap laten komen en een groot oud houten bed. Daarvan fabriceerde hij een soort privé slaapkamer op het veld vlak bij de gebouwen. Ook had hij een bank weten te bemachtigen, een groot petroleumblik, houtskool in een bamboe mand en hij had een stookplaatsje gemaakt. Via de poort had hij alle ingediënten besteld voor het maken van bandrek, een warme drank van gember, goelah-djawa en enkele andere kruiderijen.

Wie in Boeboetan heeft geleefd ten tijde van Djoh die heeft bandrek gedronken. Als 't hete brouwsel gekookt was en klaar voor gebruik dan schalde de volgende doordringende kreet door 't kamp: "Overrrheerrrlijke bandrek heerrren."

Daar kwam dan de haveloze troep, toen nog goed gevoede, zich vervelende mannen, aangeslenterd met hun mokjes; landrechters, stropers, bestuursambtenaren, leraren, loodsen, brandweerlieden, gouverneurs om maar enkele groepen te noemen. En dan begon Djoh, voor vijf cent de mok, onder het debiteren van verrukkelijke kwinkslagen, zijn bandrek uit te lepelen.

Als het kostelijk vocht was uitgeschonken nodigde hij mij vaak uit voor een potje dammen onder het genot van een vers gerolde weduwe. We zaten dan schrijlings op de uiteinden van zijn bank met tussen ons in het dambord, een van zijn kostbare bezittingen.

Hij was een meester in het spel, een bliksemsnel strateeg en het was glad onmogelijk om hem te pakken te nemen. Soms deed ik in mijn onschuld een raadselachtige zet. Dan keek hij mij uitvorsend in de ogen en zei: „Mijnheer u klaboeteert mij".

De eerste maal vroeg ik hem om de betekenis van dat woord.

„O", zei hij eenvoudig, „dat is veredeld Nederlands. Het is afgeleid van het woord klaboer".

Ook dat zei mij natuurlijk niets, maar om mij een houding te geven antwoordde ik natuurlijk: „Hé ja, dat is leuk gevonden". Later las ik in Tong-Tong de werkelijke betekenis en afkomst van het woord. (Maar nu zijn we het zelf weer vergeten! - Red.).

Djoh, onze trouwe bandrek verkoper, ben ik na Boeboetan uit het oog verloren. Het was verstandig dat hij zich daar had geïsoleerd in zijn stalletje, want hij was er de man niet naar om in de massa op te gaan. Vanuit zijn bed keek hij ver uit over het brakke veld en over de muur daarachter. Zo genoot hij nog van een zeker idee van ruimte.

Op een dag was het plotseling vliegertijd. Toen zagen we duidelijk dat buiten onze muren het gewone leven van alle dag nauwelijks was veranderd, al waren wij dan ook uit het beeld verdwenen.

Boven het hele kamp schoten de vechtvliegertjes omhoog. En meteen was Djoh er helemaal in. Hij voorspelde feilloos winst en verlies van de verschillende vechtersbazen die daar in de lucht ieder hun eigen taktiek vertoonden.

Daar dwarrelde er een boven het kamp omlaag en meteen schoot Djoh als een pijl uit de boog er op af, pakte de vlieger en begon met grote snelheid het kostbare glastouw in te palmen. Een hartelijk gelach steeg op uit de kelen van de toekijkende tawanans. Direkt had Djoh een leeg blikje bij de hand waarop hij het touw begon te winden. Daarna werd het vliegertje nauwkeurig en vakkundig opgeknapt en uitgebalanceerd en nog geen tien minuten na de vangst was Djoh in de lucht.

Toen pas bleek wat voor een geduchte vechtersbaas hij wel was. Honderden toeschouwers vuurden hem aan en de ene vlieger na de andere werd naar beneden gehaald, totdat er geen enkele „outsider" meer met zijn vechtvlieger boven Boeboetan dorst te komen.

Djoh grinnikte vergenoegd, greep zijn vliegers bij elkaar, rolde het touw op en begon tevreden aan zijn dagelijkse taak, aan de overrrheerrrlijke bandrek.

Bosganger.



Van de Heer F. G. Schreuder kregen wij de hierboven afgedrukte foto van de 3e klas van de Mentengschool in 1940 in het toenmalige Batavia.
V.l.n.r.: 1e rij: 1. Pierke de Koe (zoon directeur KPM); 7. Esje Redingius (dochter van Prof. Redingius); 8. Eric Blankemeyer; 9. Lottie Otto; 12. Ankie Allebé; 13. Juffrouw Vanger.
2e rij: 1. Ans Gebhard; 2. Nora Fischmann; 4. Tineke van der Ploeg; 5. Nellie Grootjohan; 6. Jochie Vermeulen; 7. Grada Veldhoen; 8. Ans Reparon; 9. Mady Wesenhagen (dochter Prof. Wesenhagen); 11. Frans Schreuder.
3e rij: 2. Hugo de Jager; 3. Frans Bergamin; 4. Wim van der Linden; 8. Richard Lourens; 12. Lutz Lawatsch.

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD



DE GEUR DES DOODS

Van de Heer J. B. Kwee, lector in de Indonesische taal en literatuur aan de Universiteit of Auckland in New Zealand, ontvingen wij het hieronder geplaatste waar gebeurde, verhaal, dat zich in New Zealand afspeelde.

☆

Marta en Rita zijn gezusters die al een paar jaren in de stad Auckland, in New Zealand hebben gewoond. Zij zijn allebei in Surabaja geboren en hebben, voordat zij in New Zealand kwamen, een jaar of drie in Holland gewoond. Op een morgen ging Marta, de oudere zus, haar keuken binnen en tot haar grote verbazing rook zij een sterke geur van Kambodja bloemen in de keuken. Ze wist dat deze bloemen niet in haar tuin groeiden, zij zijn zelfs in het hele land onbekend. Maar wel wist Marta dat Kambodja bloemen op de Mohammedaanse kerkhoven in Indonesie te vinden zijn.

Die middag ging Marta uit winkelen. Toen zij thuis kwam en de deur openmaakte woei een scherpe geur van kembang Kabodja haar tegemoet. Het hele huis rook weldra naar dit aroma, wat Marta bijna bedwelmd maakte. Dit gebeurde op een Vrijdag.

Twee dagen daarna kreeg Marta een telefoon van Rita, waarin zij haar zus vertelde dat haar schoonvader bij een auto-ongeluk in Holland het leven had verloren. Zij had net een telegram uit Holland ontvangen.

Een paar dagen daarna kreeg Rita een brief uit Rotterdam waarin verteld hoe het ongeluk was gebeurd.
Rita's schoonvader, een bekende moterfiets-racer uit Surabaja van tempo dulu, had met een snelle vaart even buiten Rotterdam een andere wagen ingehaald. Men vertelde, dat zijn wagen van de weg afgleed en bij de botsing met een boom aan de kant van de weg te pletter sloeg. Rita's schoonvader, die al bijna zeventig jaar oud was, en een mede-passagier, een zoon van hem waren op slag dood.

Het was heel merkwaardig dat het doodsbericht uit Holland naar New Zealand werd overgebracht door middel van de geur van Kambodja bloemen in Indonesië.

N.B. Kambodja bomen worden in Indonesië zelden in de tuin geplant. Ze groeien alleen op de Mohammedaanse kerkhoven en de geur van de bloemen wordt als teken des doods beschouwd.

Een avontuurtje met Njinji Towong

Het gebeurde in Semarang in het jaar 1903. Ik was toen een hummel van een jaar of vier, maar was nogal groot voor mijn jaren. Ons gezin woonde toen op Depok, één huis van het politiebureau af.

Op een donderdagmiddag kwam onze gendooh op het lumineuze idee, een nji towong te maken. Een oude siwoor, liefst één met een beweeglijke kop en een half vergane bakoel waren gauw gevonden, zo ook een dunne lat voor de armen. Een versleten kain en kabaja completeerden het geheel. Onze gendooh had beslist tekentalent. Met een stukje krijt tekende ze op de gave kant van de siwoor een gezicht, zó levendig en menselijk, dat wij (mijn broers en ik) er compleet van onder de indruk raakten. Op het erf van het politiebureau stond een „heilig graf".

Met toestemming van de schout, droegen we onze nji er heen en lieten haar op het graf overnachten. Volgens de gendooh moest het allemaal zo gebeuren.

Vrijdagmiddag haalden wij haar weer op. Het grasveldje achter ons huis, kwam ons goed van pas, want daar werd nji vastgelegd aan de moerbeiboom, met een lang stuk touw. De maan, die met haar glans het grasveld verlichtte, gaf ons goed zicht op onze nji.

Op de empèran zittend, wachtten we vol geduld op de dingen, die zouden komen. Ik kroop onder een tafeltje, dat op de empèran stond en waande mij het veiligst. Tot onze nji voelde ik me intens aangetrokken en had de ogen niet van haar af.

En opeens...... was het leven er!! Vol verbazing zag ik, dat ze met haar kop draaide en grijnslachte. Ik griezelde ervan en werd bang; vooral toen ze een hip-beweging probeerde te maken wat haar wonderwel lukte. Armzwaaiend hipte ze door de tuin en kwam recht op mij af. De schrik kreeg me zo te pakken, dat ik heel hard begon te gillen. In mijn angst en poging weg te wezen, vergat ik de tafel, ik stond op, stootte mijn hoofd vrij onzacht en rolde met tafel en al op het grasveld. Nou toen was de boot aan en heerste er een consternatie van „jewelste". Pa en ma kwamen op het kabaal af en vonden het dochtertje op het gras onder de tafel.

„Kom jij maar gauw onder die tafel vandaan," gelastte pa streng. Ik heel timide: „Kan niet papa, mijn voet ketjepit".

Zo, dat was dan het bittere einde van een nji towong avontuur, want voor straf moesten we allemaal naar bed. Dit alles is mij bijgebleven en heb ik het nu op schrift gesteld, precies, zoals het voorgevallen was.

H. E. DESMET.

Zout-winning in het Demaske

Het aardige stukje van de heer Busselaar (T.T. 1-12-'70) eist een aanvulling. Hij eindigt n.l. met het aanwezig zijn van "zout-wellen" in het Demakse.

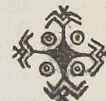
Wij waren daar in plm. 1924. We waren erheen gegaan omdat daar "vulkanische" aarde zou zijn. En inderdaad: daar lopend kwam naast je zó maar een ontploffinkje tot stand. Er vormden zich dan zo maar bergjes modder met plofjes, die ook je witte broekspijpen niet ongemoeid lieten. De bergjes vielen direct weer terug. Elders zag je plasjes water. Een Javaan was bezig met werk dat ik niet begreep. Ik vroeg hem wat hij deed. Hij antwoordde: "kalau ini sama ini djadi garam". Hij nam een scheiding tussen 2 plasjes weg, met de zool van zijn voet de weke modder indrukkend, waardoor een iets hoger gelegen plasje in het lagere liep. Dan wachtte hij even en schepte vervolgens het vocht uit het lage plasje in petroleumblikken, die hij daarna pikolde náár en uitgoot in overlangs gespleten bamboes, die tot langwerpige rekken aan elkaar waren verbonden. Deze werden in de zon gezet, het water verdampte en het zout bleef achter. Dat werd er uit geschraapt en verzameld. Blijkbaar kon hij zien welk plasje een oplosbaar chloorzout bevatte en welk een oplosbaar natriumzout. Bij elkaar werd oplosbaar keukenzout verkregen en sloeg er een onoplosbaar residu neer. Vandaar dat hij even wachtte vóórdat hij het vocht uit het lage plasje eruit schepte.

In de verte zag je hoe zich hoge bergen vormden, vele meters hoog, maar daar hebben we ons niet gewaagd.

Ze hadden nog meer methodes behalve de "plasjes-methode" en ik heb alles gefotografeerd, maar Tong-Tong heeft niet zoveel plaatsruimte om dat alles te reproduceren.

Deze zoutwinning is heel anders dan die op Madoera met zoutpannen. De heer B. spreekt ook van het "heilige vuur" het "moro api". Ook dit fotografeerde ik, maar daar het vuur blauw is zie je op de foto niets anders dan de rook. Geen reden tot reproductie derhalve.

Dr. M. N. Roegholt





Alleen bij vooruitbetaling.
Minimum *f* 4,50 van 1 tot 3 regels, per regel meer *f* 1,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor adverenties onder nummer *f* 1,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 2,— meer.

OPROEP. Wil Riki Lommel-Hoorn en Paul Hehl uit Bdg. contact opnemen met A. de Rijk, Evertsenstr. 25c, Amersfoort. Tel. 20879

— — — — — — — — — — — —

Vacantie of overwinteren in Uw droomhuis aan de Costa Blanca, 7 km vóór Benidorm. Max. 6 pers., bill. huur. Na 18 u.: 05400-14675 of 02975-1119.

— — — — — — — — — — — —

Te koop v. *f* 250,—: 2 sitsbank, 2 faut., 1 tafel (Manilla-rotan). Rugleun. van kapok, zittingen spiraalveren. Tel. 070-257519

— — — — — — — — — — — —

Dame 73 jr. uit zeer beschaafd milieu zoekt corr. met dito Heer. Br. onder Nr. 2478

— — — — — — — — — — — —

ZAKENMAN-SCHRIJVER ("Hollander"), veertiger, zoekt levensgezellin, middelb. of acad. milieu. Br. onder nr. 2477, alleen met foto (o.e.r.).

— — — — — — — — — — — —

HELDERZIENDE A. SEELAND, Den Haag - Piet Heinstraat 96, Tel. 330747, Spr. 2-5 en 7-9 u.

Wees een BOOM, een VRUCHTBOOM. Lever na slechts éénmaal geplant te zijn vruchten voor vele, vele jaren. Plant *f* 10,— in het FONDS ZESTIGDUIZEND !

Hotel Pregolan
Djalan Pregolan Bunder 13-15
SURABAJA

Rustig en centraal gelegen A-klasse hotel. Kamers met en zonder air-conditioning, eigen bad en toilet, warm en koud water, telefoon, radio. Gegarandeerd prima service. Prijzen vanaf Rp. 2.000.- p.p. inclusief drie maaltijden naar ruime keuze· Opbouw-Belasting en Service. Telefoon: Sel. 4497 en Sel. 947.

Direkteur:
I. J. van Kempen

"INGET MATI" & „AD PATRES"

Begrafenis-
en Crematie-Onderneming
Opgericht 1924

Fa. Johs. Ouwejan & Zn.

ROUWKAMERS
en ONTVANGKAMERS
AIRCONDITIONED

Kantoren: Fred. Hendriklaan 7
Den Haag, Tel. 070-556427 (3 lijnen)

Aangeboden: zeer fraaie

krokodillen-leren koffer,

2 sloten, zijde gevoerd met zijvakjes. Afm. 60x43x20.
Inlichtingen tel. 01710-22113.

HEEL DEN HAAG SPREEKT ER OVER.
KONING „ZANKER" HOUDT ZIJN INTOCHT.

wasautomaten

V.A. 2940 extra smal, 19 programma's . . . . *f* 778.— **NU *f* 580,—**
V.A. 545 zeer robuuste uitvoering . . . . . *f* 748,— **NU *f* 580,—**
V.A. 450 de Zanker edelman . . . . *f* 1268,— **NU *f* 860,—**
V.A. 460 de KONING onder de volautomaten . *f* 1378,— **NU *f* 980,—**
Thermat 25 de super droogautomaat . . . . *f* 518,— **NU *f* 395,—**
ZANKER intimat de mooiste, de betere, de fijnste volautomatische wascombinatie in roestvrij edelstaal . . . . *f* 1188,— **NU *f* 860,—**

koelkasten

Tafelmodel 140 liter, gratis thuis bezorgd . . . *f* 308,— **NU *f* 195,—**
Breedfront 190 liter, gratis thuis bezorgd . . . *f* 520,— **NU *f* 375,—**
Dubbeldeurskast 240 liter, 50 liter diepvriesvak *f* 758,— **NU *f* 499,—**
Diepvrieskisten, diverse liter-klasse, reeds vanaf . . . . *f* 575,—
Koffiemolens, diverse merken . . . . **bij ons *f* 19,—**
Citruspersen, diverse merken . . . . **bij ons *f* 35,—**

M.J.A. Beijersbergen van Henegouwen N.V.

THOMSONLAAN 79 TELEFOON 33.47.97



"Polycorn" n.v. Pharmaceutische Handelsonderneming

van Baerlestraat 32, Amsterdam Telefoon 020-718085

TIJGERBALSEM wordt speciaal aanbevolen als hulpmiddel bij de bestrijding van Rheumatische pijnen, spit, stijve nek, verder bij spiervermoeidheid, spierpijn en spierstijfheid als gevolg van overtraining in alle takken van sport.



N.V. Azië Zwitserland Handel Mij.

Technisch Bureau HENNEMAN

Sinds 1916

ELECTRISCHE-, CENTRALE VERWARMINGS- EN SANITAIRE INSTALLATIES, TEVENS GASFITTERS

specialisten in onderhoud en vernieuwingen van installaties in reeds bestaande huizen. Volledige garantie, prijs offerten.
Atjehstraat 68 - 72 — Den Haag — Telefoon 55 03 00 (3 lijnen)

Met **NECTAR** *- essence:*



Zilveren Medaille Den Haag 1885
Luik 1902
Gouden Medaille Den Haag 1913

maakt U voordelig Uw ROZENSTROOP, sorbets, gebak en zeer fijne likeuren ! !
Nu ook Nectar kleurstoffen ! !
Vraag gratis receptenboekje.
Pharm. fabriek "Phytol" - Afd. Nectar essence
Wagenstraat 129 — Den Haag.

"RIJMPJES EN VERSJES UIT DE OUDE DOOS"

Versjes uit Opa's en Oma's tijd, maar nog altijd geliefd bij de jongste tjoetjoeks. Een altijd-welkom cadeau voor ieder kind vanaf 2 jaar. Simpele maar sprekende illustraties, stevig gebonden.

Verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong

NU NOG *f* 6,90, na 10 october *f* 13,80

Dus denk nu al aan Sint en Kerst! Porto *f* 1,50

BOEKHANDEL TONG TONG

Krijgsgevangenen in de Pacific oorlog
Direct verkrijgbaar bij Tong-Tong, tegen voorintekenprijs *f* 24,50

Het oude Nederlands-Indië
Memoires van Mr. J. A. Jonkman *f* 38,—

Oranje-Indonesië
Gedenkboek met kleuren- en zwart/wit foto's *f* 6.75

Koningin Juliana in Indonesië *f* 9,90

Ned.-Indië onder Japanse bezetting
Gegevens en documenten over 1942-1945 *f* 39,50

Dispereert niet
20 eeuwen historie van de Nederlanden door A. en H. Algra. 5 dln, per deel *f* 24,50
(Het 5e deel verschijnt omstreeks 15 november terwijl 1 en 2 opnieuw in herdruk zijn. Deel 4 bevat de geschiedenis van Indië.)

Oude, bijzondere boeken

(Bestel, maar gireer niet eerst)
Kinderen van ons eigen volk, nationale uitgave over de repatriering *f* 10,—
In het rijk van Siamezen en Maleiers, Hans Morgenthaler *f* 5,—
The Dutch East Indies, Amry VandenBosch *f* 7,50
De Islam in Indonesië, R. A. Kern *f* 4,50
Onze bedienden in Indië, M. H. Szekely Lulofs *f* 5,—
De gele terreur, Willem Brandt *f* 6,50
De Bandjermasinsche Krijg, W. A. van Rees *f* 20,—
Suriname het vergeten land, T. J. Arkieman *f* 4,—
Rumphius, G. Ballintijn, de blinde ziener van Ambon *f* 7,50
Drie en dertig jaren op Java, Dr. C. W. Wormser *f* 10,—
Beknopte encyclopaedie van Ned. Oost-Indië, T. J. Bezemer *f* 25,—
Het Ned. Oost-Indisch leger ter Westkust van Sumatra (1810-1845) door H. M. Lange. 2 delen *f* 50,—
Indonesische overpeinzingen, Sjahrazad *f* 7,50
Gedenkboek van Ned. Indië 1898-1923 *f* 45,—
Gedenkboek Javasche Bank (2 delen) *f* 50,—
Over de Bissoes of Heidense priesters en priesteressen der Boeginezen, Dr. B. F. Matthew *f* 15,—

Gevraagd: Geschiedenis van Indonesië (1949) door dr. H. J. de Graaf. R. Korteweg, Laan van Meerdervoort 1676, den Haag. tel. 252864.

Aangeboden: complete boeken van Jan Feith. Op aanvraag lijst beschikbaar. Tong-Tong, tel. 545501

Te koop: Oud Batavia (plaat en tekst) *f* 125,—. Tong-Tong, Pr. Mauritslaan 36

TOKO TONG TONG

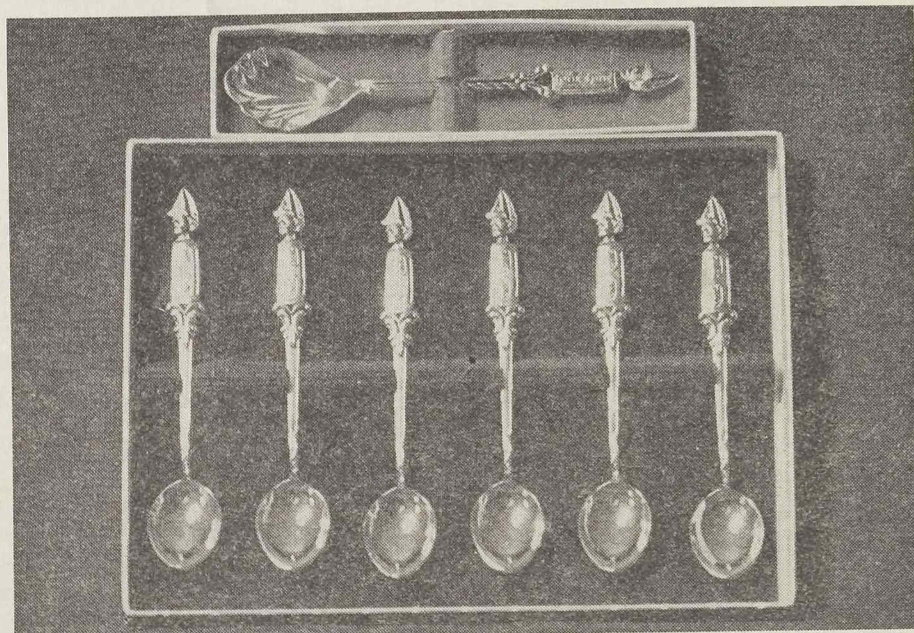
Pr. Mauritslaan 36, Den Haag, Telefoon 54 55 00
Dagelijks geopend van 9 - 4 uur
's Zaterdags van 10-1 uur

PROFITEER NU NOG VAN DE OUDE PRIJZEN. DE NIEUWE AANVOER VAN ARTIKELEN ZAL ONGETWIJFELD HOGER WORDEN IN PRIJS!

Droevig nieuws: de kerak gendar producent maakt niet meer. Reden onbekend, aan ons lag het zeker niet. Maar (voorlopig) dus geen rijst kripik meer in onze toko, jammer.
Satroe asem, zalig zuur en gezond! per ons 90 ct. per pond *f* 2,— (plus porto 50 ct.)
Keuken-asem, zuiver en gezuiverd, zo klaar voor gebruik per jampot vol *f* 2,60 (porto *f* 1,—)
Kwee semprong, altijd vers, p.p. *f* 1,50
PAREM per blokje 80 ct.
Tegen rheum. pijnen, verstuikingen en spierpijn.
Mupa-balsem, het middel tegen verkoudheid, spierpijn en vele andere pijntjes *f* 3,25

Essences
Rozen - vanille - pistache - roomboter 85 ct.
rozen en vanille in voordeel fles van 100 cc *f* 5,—
Kleurstof voor uw koekjes, dawet Groen - geel - rood p.fl. 75 ct.

Een nieuwe collectie kabaja-speldjes, haarspelden en armbandjes!
Djocja filigrain ringen *f* 12,50
Restanten Bali kleedjes *f* 5,—, Slamet Mandi handdoeken 4 voor *f* 10,— (per stel met gastendoekje *f* 3,75)
Djapara houtsnijwerk dozen v.a. *f* 8,50, kandelaars *f* 8,50.
Decoratieve Chinese wandplaten *f* 7,50



Lang gewacht...... maar nu zijn ze er weer!
Tong-Tong lepeltjes, zwaar verzilverd, origineel en élégant.
Lepeltje per stuk *f* 3,75. Suikerschep *f* 5,— (inclusief porto). 6 lepeltjes met suikerschep *f* 25,— (inclusief porto)
Hoe meer U ze gebruikt, hoe mooier ze blijven!

Moet U wat kopen? Altijd ook even denken aan de Tong Tong TOKO en Boekhandel dan!



sekali Van Nelle
tetap Van Nelle

VAN NELLE